

KKTC
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
FEN - EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

ORHAN PAMUK'UN "SESSİZ EV" ADLI
ROMANINDA ŞAHİS KADROSU

SEFER KAPLAN

980669

DANIŞMAN: Doç.Dr. BÜLENT YORULMAZ

LEFKOŞA, 2002

İÇİNDEKİLER

Önsöz	4-5
I.Romanın özellikleri	6
II.Romanın konusu	7-8
III.Romanın şahıs kadrosu	9
Babaanne	10-11-12-13
Recep	14-15-16-17
Hasan	18-19-20
Faruk	21-22
Metin	23-24-25
Nilgün	26-27
Doktor Selahattin Darvinoğlu	28-29-30-31
Doğan Darvinoğlu	32- 33
Gül Darvinoğlu	34
Mustafa	34
Kemal Bey ve eczacı karısı	35
Ceylan	35
Vedat, Cüneyt, Turan, Selma, Fikret, Fafa, Funda	35
Muhasara-ı Kal'e-i Doppio, Orhan Pamuk Üzerine Notlar, Johann Wolfgang	36-37-38
Bir Zaman Romanı: Sessiz Ev, Serdar Rifat Kırkoğlu..	39-40-41-42-43
Sessiz ve Ölü, Füsun Akatlı .	44-45-46-47-48

Tarihçi Gözüyle Sessiz Ev, Ahmet Kuyaş	49-50-51-52
Büyük Kopukluğun Çocukları, Abidin Dino	53-53
Sessiz Ev, E. K.	55-56-57
Orhan Pamuk'un romanları üzerine tek cümlelik fikirler	58-59-60

ÖNSÖZ

Yeni Türk edebiyatına karşı olan özel ilgim dolayısıyla mezuniyet çalışmalarının ana bilim dalları açıklandığında hiç tereddütsüz bu dalı seçtim. Yapılan değerlendirmeler sonucunda bana Orhan Pamuk'un Sessiz Ev adlı eseri uygun görüldü.

Bu çalışma bana verildiğinde beni fazlasıyla sevindirdi. Çünkü bundan dört yıl önce Orhan Pamuk'un bir başka eseri olan ve geniş bir ilgi alanı bulan Benim Adım Kırmızı adlı eserini okumuştum. Ancak her ne hikmetse yıllar sonra bu kitabı iyice okuyamadığım kanaatine vardım. O eserde Orhan Pamuk'u yeteri kadar anlayamamıştım. Aslında hiçbir yazarı tek bir eseriyle tam olarak çöremezsiniz. Orhan Pamuk'un bu ikinci eserini okumamın iyi olacağı düşüncesindeydim ve öyle oldu.

Sessiz Ev'i yazarken tekrar okumalarım hariç tam üç kez okudum. Elimden geldiğince kaba tabiriyle sindire sindire okudum. Öyle sanıyorum ki kafamda az çok Orhan Pamuk hakkında birşeyler oluşmaya başladı. Mezuniyetimden sonra boş olduğum her fırsatta Orhan Pamuk'un diğer eserlerini de okumaya gayret edeceğim.

Beni ve kardeşlerimi okutmak için kendisi de çalışmak zorunda kalan ve alnının tek bir damlası dünyadaki herşeyden daha değerli olan *anneme* bu çalışmayı ithaf etmek istiyorum.

Bana her konuda destek veren *ailemin* üzerimdeki emeklerini asla unutamam. Dilerim istediğiniz gibi bir evlat olmuşumdur.

Sevgili Aylin, seni unutmak mümkün mü? Bu çalışmamda bana verdiğin desteği asla unutmayacağım. Çalışmayı bitirmek için neredeyse sabahlara kadar benimle uykusuz kaldın, dilerim herşey gönlünce olur.

Sevgili Tolga, bu çalışmadan sonra artık meslektaş oluyoruz. Gerek bu çalışma da gerekse normal koşullarda da bana gösterdiğin yardımı unutmayacağım.

Ve bu çalışmayı bana layık gören, kendime hep örnek alacağım değerli hocam **Doç.Dr. Bülent Yorulmaz.** Size nasıl teşekkür edeceğimi biliyorum. Ama kısa vade de olamayacak. Biliyorum ki size edilecek en güzel teşekkür, memleketimizin her köşesinde gerek yurduna gerek bütün insanlığa karşı sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmektir. Üzerimdeki emeklerinizin boşa gitmediğini göreceksiniz. Ayrıca yarışma gecesindeki finalde, heyecandan dizlerimin bağı çözülüp neredeyse yere kapanacakken, gözlerimin içine baktığınızda, sizden aldığım gücü asla unutamam. Size minnetdarım.

KIBRIS, Temmuz 2002

SEFER KAPLAN

ROMANIN ÖZELLİKLERİ

Orhan Pamuk, Cevdet Bey ve Oğulları isimli romanını zamanında yayımlatamadığı için kitap çıktığında bu ikinci romanını neredeyse bitirmek üzereydi. Cevdet Bey ve Oğulları'nın Orhan Kemal Roman Ödülü'nü almasından beş ay sonra, 1983 yılında Can Yayınları'ndan yayımlanmıştır. Can Yayınları'ndan dokuz baskısı yapılan bu eser, daha sonra İletişim Yayınlarından da on üç baskısı daha yapılmıştır.

Bu roman daha iyimser karşılanırsa da eleştirel açıdan başarılı olmuş değildir. Eserin en önemli özelliği ülkenin sorunlarını yine tarihi eğilimlerle birleştirmesi, tek kişinin hikayesini anlatmaktansa kuşakların tarihi hikayesini kahramanlar etrafında toplama başarısını göstermesidir. Eserde modern romanımızın başlangıcından beri ele alınan konu olan kuşak çatışmaları da işlenmiştir.

Orhan Pamuk'un yabancı dile çevrilen ilk kitabı olan Sessiz Ev, Fransa' da ünlü Gallimard Yayınevi'nden çıktı. Eser 1991 yılında Avrupa Keşif Ödülü'ne (Prix De La Decouverte Européenne) layık görüldü.

Romanda kullanılan "çoğul anlatıcılı" anlatım tekniği sayesinde olayların, tarihsel bilgilerin hep bir bilincin dolayımıyla verildiğine, böylece çağdaş dünyanın özneler arası kopukluğuna, tek bir üst anlatıcı bilincinin sınırlılığına yapılan vurgu önemlidir. Sessiz Ev birbirinden ayrı olarak her karakterin kendini anlattığı otuz iki parçadan oluşmuştur.

ROMANIN KONUSU

Politik nedenlerden dolayı İstanbul'dan sürgün edilen doktor Selahattin, karısı Fatma Hanım'la beraber Gebze yakınlarında bulunan Cennethisar adlı bir kasabaya taşınırlar. Sessiz Ev doktor Selahattin'in Cennethisar'da yaptırdığı evdir.

İstanbul'da yaşayan üç torun babaannelerini ziyarete gelirler. Ancak burası artık çok değişmiş, turistik bir belde olmuştur. Çevre oldukça değişmiş, yozlaşmış bir gençlik oluşmuştur.

Pozitivist bir aydınlanmacı olan doktor Selahattin bütün zamanını deneyler yaparak geçirir. Hayattaki tek amacı doğu ile batı arsında olan yüzyıllık gelişmişlik farkını ortadan kaldırmaktır. Bunu da yazmak istediği ansiklopedi ile gerçekleştireceğine inanmaktadır. İnancsız olduğu için çevreden tepki almakta, bu yüzden de iş yapamamaktadır. Artık karısı fatma'nın mücevherleriyle geçinmektedirler. Selahattin'in içki ile arası çok iyidir. İçki selahattin bey'in sonunu hazırlar ve emelini gerçekleştiremeden ölür.

Fatma budala, anlayışsız ve insanlıktan nasibini almamış doksanlık bir kadındır. Selahattin bey'le Fatma'nın tek çocukları Doğan Bey'dir.

Doğan tıpkı babası gibi doğuya yönelmiş, doğuya hizmet için çalışmış bir kaymakamdır. Saftır ve işinden de istifa eder. O da genç yaşta ölür. Çünkü o da babası gibi çok içki içmektedir.

Romanın ana kahramanları olan üç çocuk Doğan'ın çocuklarıdır. Faruk tarihçidir ve akademik bir ünvanı da vardır. Doçent olan Faruk kasabada daha önce olmuş olan vebayı araştırmaktadır. Karısı onu terketmiş, mutsuz ve kısır bir adamdır. Kızkardeşi Nilgün ile determinizm hakkında tartışırlar sürekli.

Ortanca çocuk olan Nilgün devrimcidir. Romanda kendi ağzından konuşmayan tek kahramandır. Onu hep öteki karakterlerden tanımaktayız. Cumhuriyet gazetesi okumakta ve sosyeteyle artık görüşmemektedir. Metin en küçük çocuktur. Bütün hayali Amerika'ya gitmek, zengin olup dünyadaki meşhur insanlarla aynı ortamlarda bulunmaktır. Kardeşi Nilgün'ün tam tersi bir dünya görüşüne sahiptir.

Selahattin Bey'in milletinin güzelliğini temsil eden hizmetçi kadından da gayrimeşru iki oğlu vardır. Bunlardan biri Fatma'nın dayakları yüzünden sürekli cüce kalmaya mahkum olan evin uşağı Recep'tir. Recep Selahattin Bey ve Doğan Bey'in ölümünden sonra yıllarca Fatma Hanım'a hizmet etmiş evden ayrılmamıştır. Diğer bir çocuk da yine Fatma'nın dayakları sonucunda topal kalan İsmail'dir. İsmail piyango bileti satmakta ve ailesini kıt kanaat geçindirmektedir.

İsmail'in oğlu Hasan ülkücüdür. Berberlik ve bahçıvanlık yapmaktan kaçan Hasan'ın büyük adam olma ve başbuğ olma gibi düşleri vardır. Hasan Nilgün'e aşıktır. Aslında Hasan üç torunun amca çocuğudur. Ancak hiçbiri bunu bilmemektedir. Hasan Nilgün'ün devrimciliğine ve onunla ilgilenmemesine kızarak romanın sonuna doğru Nilgün'ü döve döve hastanelik eder ve zavallı kız ertesi gün beyin kanamasından ölür.

Roman Fatma, Recep, Hasan, ve üç torunun ilişkileri arasında örülmektedir. Hasan olaydan sonra yine insanların arasındadır.

III

ROMANIN ŞAHİS KADROSU

Babaanne

Romanın asli şahıslarından olan Fatma on altı yaşında iken Doktor Selahattin tarafından istenmiş ve ailesinin Doktor Selahattin hakkındaki olumlu fikirleri doğrultusunda evlenmeye razı edilmiştir. Teklifi kabul ettiği zaman Fatma'nın babası onu karşısına almış ve şu sözleri sarfetmiştir: “ kızım baba evinden gidiyorsun, şunu kulağına küpe et: erkeklere çok sormamak gerekir, merak kediler içindir.”

Selahattin' in İttihatçılar'la uğraşması üzerine Talat Paşa onu çağırmış ve bir daha siyasetle uğraşmaması için uyarmıştır. Talat Paşa onun İstanbul'dan ayrılmasını ister ve yoksa Sinop hapishanesine gönderilecektir. Bütün bunları düşünen Selahattin gidebileceği yerleri kafasında tasarlamaya başlar. Önce Paris'ten İttihatçılar'a cevap verebileceğini düşünür, sonra Selanik, İskenderiye, Berlin, Cenevre, Şam, İzmir, Trabzon... En sonunda gittikleri yer ise Cennethisar'dır. (s.21) Fatma Cennethisar da olduğu için mutludur çünkü: Selahattinin geleceğin İstanbul'u ve dinsiz devleti dediği günaha batmaktan kurtulmuştur.

Fatma soluk yüzlü, hareketiz vücutlu, odasından hemen hemen çıkmayan, hayatında bir düş kırıklığı yaşamış olan doksan yaşında bir kadındır. Geleneklere bağlıdır. Yapılan devrimlerin kendi değerlerini yok etmesine tahammülü yoktur. Ne bir şimdisi ne de bir geleceği vardır, yalnızca uğursuz bir geçmiş içinde yaşıyordur. Çoğu zaman yalnızca kendisinin anlayabileceği bir yalnızlığa ve suskunluğa çekiliyor. Tarihe saygısı olmayan Fatma, kocasının yıllarca üzerinde çalıştığı sayfaları, emeği sobada yakmaktan hiç çekinmemiştir. Sürekli acılarını ve özlemlerini, kızgınlıklarını durmaksızın tekrarlar.

Recep büyükhanımın isteklerinden ve şikayetlerinden sıkılmıştır ama hanıma hizmeti kendine bir görev olarak gördüğü için ağzını açmamaktadır.

Büyükhanımın Recep'e göre tuhaflikları vardı: Sanki içinde hiç görmediği ve giymediği birşey bulacakmış gibi her yıl mezarlığa gitmeden önce dolabını bir kere daha karıştırır ve sonunda yine aynı tuhaf ve korkunç paltoyu giyer. Gazete okurken de tanıdık bir ölü var mı diye okur, bomba ve kurşunla delik deşik olmuş genç bir ölüyü değil, yatağında ölen yaşlı biri varmı diye bakar. Bazan ölüm ilanlarındaki soyadlarını çıkaramadığı için öfkelenir, söylenir, sonra gazeteden keser.

Buna karşılık büyükhanım da, Recep'e karşı sevecen değildir.onun torunlarına yalanlar söğlediğini düşünür herkesi kandırdığını söylerdi. Recep onun için sefil bir cüceden başka birşey değildir. Annesi ve kardeşi için de aynı durum sözkonusudur.

Fatma kocasından o kadar tiksiniştir ki onun yaptığı her harekete kızıyor, davranışlarından nefret ediyordu. Selahattinin ona söylediği Allah yok masalları onu iyice bunaltmıştır. Selahattin her içmeye başladığında Fatma' ya da ikram eder, ama Fatma hiç içmezdi. Çünkü eğer içerse ruhunu şeytana teslim edeceğine inanıyordu. Fatma sadece bir kere meraktan kimsecikler yokken tadına bakmış, ve sonra dehşete düşüp pişman olmuştur.

Fatma torunlarının geleceği zamanlarda çok heyecanlı olur ve zamanı iyi kullanmak gerektiğine inanırdı. Odasında bulunduğu boş bir vakti şöyle anlatıyor: " Yavaşça sandalyeye oturdum, masanın üzerine bakıyorum. Sessizlik içinde eşyalar. Yarısu dolu sürahi ve içinde su kıpırdamadan duruyor. İçmek istediğimde cam kapağını açarım, tutup kaldırırım, bardağa doldurur, nasıl aktığına bakar dinlerim; cam tınlar, su ağır şırıldar, serin bir hava oradan oraya oynar; değişiktir beni oyalar, oyalanırım, ama içmeyeceğim. Daha değil. Zamanı böylecek şeyleri tutumla harcamalı. Saç fırçama bakıyorum ve arasına takılmış saçlarımı görüyorum. Aldım ayıklamaya başladım. Benim doksan yaşındaki saçlarım. Birer birer dökülüyorlar. Vakit, diye mırıldandım, zaman dedikleri şey, dökülür."(s.18)

Kocasının yazmak için uğraştığı ansiklopedisi için ellerinde ki para gün be gün azalmaktadır. Selahattin' in ateist olduğu çevrede duyulmuştur ve artık işler yolunda gitmemektedir. Bundan dolayı Selahattin yapacağı deneyler için paraya ihtiyaç duymaktadır. Selahattin biten paralar dolayısıyla İstanbul'a iniyor ve Fatma'nın elmas ve mücevherlerinden parça parça satmaya başlamıştır. Elmasları sattığı Yahudi işin karlı olduğunu görmüş ve Selahattin'e onun gelmemesini, kendisinin eve gelebileceğini söylemiştir. Paralar o kadar hızlı sarfediliyordur ki elmaslar yavaş yavaş tükenme noktasına gelmiştir.(s.104-105)

Fatma oğlu Doğan'ın köyden bulup getirdiği cüce ve kardeşini ve annesini hiç sevmemektedir. Cüce Recep'in herkesi kandırdığı gibi Doğan'ını da kandırdığını düşünmektedir. " Ona ne söylediniz de yavrumu kandırıp elindeki paraları elinden aldınız piç kuruları" (s.144)

Fatma eve getirilen şahısların geldikleri anı şöyle hatırlıyor: Belki de köyden mektup yazıp Doğan'ıma, o zaman, o, kendisini acındırmıştır diye düşündüm. Ama belki de Doğan'ı ma babası söğlemiştir. Ama Selahattin artık yazılarından başka bir şeyi görecektir gibi değildi. Üniversiteyi bitirdikten sonraki yaz, Doğan'ım durup durup onları sormaya başlamıştı: Recep'le İsmail niye gittiler anne? Sonra bir gün çekip gitti. Bir hafta sonra geldiğinde, yanında çocukluktan yeni çıkan onlar vardı: Üstü başı perişan bir cüceyle bir topallı. Bunları köylerinden alıp buraya niye getirdin oğlum? Ne işleri var evimizde? Demiştin. Niye getirdiğimi biliyorsun anne, demişti ve ikisini cücenin şimdiki odasına yerleştirdi. Sonra topal Doğan'ımın sattırdığı elmasın parasına tamah etti, gitti, ama uzağa değil: Her yıl mezarlığa giderken yokuştaki evini gösterirler. Cüce niye kaldı diye hep merak ederim. Utandığı için diyorlar, insan içine çıkmaktan korktuğu için. Beni ev ve mutfak işinden de kurtardı, ama tiksindirdi de cüce. Doğan'ım gittikten sonra bazan Selahattin'le cüceyi bir köşede başbaşa yakalar işitirdim: Anlat oğlum derdi Selahattin, köydeki hayat nasıldı, çok mu sıkıntı çektiniz, sana da namaz kıldırıldılar mı, söyle bana, Allah'a inanıyormusun, anlat, annen nasıl öldü! Ne iyi kadındı, milletimin güzelliği vardı onda, ama ne yazık ki benim bu ansiklopediği bitirmem gerekiyordu. (s.221)

Ne iyi kadındı, milletimin güzelliği vardı, ne iyi kadındı, ne iyi kadındı! Hayır, yalnızca günahkar bir kadındı Selahattin: Bir hizmetçi. Kan davası yüzünden kocasıyla bunlar, köyden kaçıp Gebze' ye gelmişler, sonra askere gidince kocasının onu bıraktığı buralı balıkçı da sandalı devrilip boğulunca, ben bunu, iskele yıkıntısının orada kaç kere görmüştüm, zavallı sümüklü, sefil kimbilir neyle geçiniyor.(s.222)

Selahattin Fatma'ya artık bu çocuklarla annelerine bu soğukta kulübe de kalmalarına gönlünün razı olmadığını söylemiş ve onları evin içinde bir odaya alacağını söylemiştir. Fatma buna çok kızmıştır. Onların kulübe de dahi yaşamalarını istemeyen Fatma onlarla aynı çatı altında kalamazdı. Selahattin'in Gebze' ye gittiği bir vakit kaldıkları kulübeye doğru yol alır. “ Eriyen karda ayak izlerimi bırakarak şeytanın kulübe dediği günah yuvasına ben hızlı hızlı yürüdüm. Ne kadar uzakta yarasalar, çingiraklı yılanlar, cesetler! Fare leşleri, baykuşlar, cinler! Lağım boruları, hamam böcekleri, ölüm korkuları! Yapmayın hanımefendi çocukların ne günahı var, bana vurun. Artık hem çocuklara hem annelerine vuruyordum. Selahattin, senin çalışkan, güçlü, kuvvetli dediğin o, yıkıldı ben değil.”(s.226)

Selahattin o akşam gelmiş, biraz ağlamış ve on gün sonra onları o uzak köye alıp götürmüştür, ve Fatma'ya : ” Peki Fatma, senin dediğin olsun ama bu yaptığın insanlık değil, küçüğün bacağını kırmışsın, büyüğün nesi var anlamadım, her yeri mosmor, şok geçirmiş olmalı, bütün bunlara ansiklopedim için katlanıyor ve onları o uzak köye yolluyorum, çocukları evlat edinmeye razı olan bir zavallı ihtiyar adamcağız da buldum.”(s.226)

Dr. Selahattin Darvinoğlu

Doktor olan Selahattin'in, mesleğinin gereği olan pozitivismi insan faktörünü unutturacak kadar aşırıdır. Bu özelliği ile tepeden inme devrimciliğin kendinden bir süre sonra sloganlaşacak " halka rağmen halk için " kavramının da babasıdır. Her şeyi bilen ve yapan aydınlanmacılarımızdan olduğu için güzel bir tıp kitabı yazacağı yerde ansiklopedi yazmaya kalkışır, sonuçta da kimseye bir tek satır bile okutamaz, karısına bile. Yine de hem geleneği dölleri hem cehaleti. Birincisiyle olan ilişkisi kadına söz hakkı tanımayan bir evlilikle simgelenen zor kullanma, ikincisiyle olanı da narodnik romantizmidir.

Selahattin ittihatçılar hakkında yorumlar yapmış daha sonra Talat Paşa tarafından çağırılmış ve ona bir teklifte bulunulmuştur. Eğer karısı ve çocuğunu buradan alıp gitmezse Sinop hapishanesine gönderilecektir. Selahattin bu durumdan hiç de hoşnut değildir, ancak yapacak başka şey olmadığı için gitmek zorunda kalmıştır. Kafasında gideceği yerden de onları eleştirebileceğini tasarlar. Artık gitme vakti gelmiştir ve karısına gidebilecekleri yerler hakkında fikirler sunmaya başlamıştır. Gidilebilecek en güzel yer Gebze yakınlarındaki Cennethisar kasabasıdır.

Selahattin-Fatma çifti sadece Selahattin'in ansiklopedisine ayırdığı fazla zamandan şikayetçidir. Ama Selahattin çok çalıştığı zamanlarda hatasını anlar ve Fatma'yı şimdi yerinde apartmanlar olan bahçelerde gezmeye davet ederdi. Fatma bu anlardan birini bize şöyle anlatmaktadır: " Gel Fatma, seninle gezelim, derdi, kusura bakma, burada tıkişip kaldım. Seni hiçbir yere götüremiyorum, ansiklopedim beni çok yoruyor, vaktim hiç yok diye ben Doğulu despot bir erkek gibi davranmak istemem, karımı eğlendirmek ve mutlu kılmak isterim, gel bari biraz bahçelerde yürüyelim, hem konuşuruz, bak bugün neler okudum, bilimin vazgeçilmezliğini ve bizde herşeyin bilimsizlik yüzünden

böyle sefil olduğunu düşünüyorum, bizde de bir rönesans, bir bilim uyanışı gerektiğini artık kesinlikle anlamış vaziyetteyim, önümde görülmesi gereken korkunç büyük bir görev var ve bu kimsesiz köşeye bunları okuyup düşünebileyim diye beni sürgün ettiği için aslında Talat Paşa'ya şükrediyorum, çünkü bu yalnızlık ve boş saatler olmasaydı bütün bu düşüncelere varamayacaktım. Bu tarihsel görevin önemini ben hiçbir zaman kavrayamayacaktım Fatma. Zaten Ruso da bütün o düşüncelerini kırlarda, doğanın ortasında, bir yalnızgezerin hayalleri, ama biz ikimiz geziyoruz.”(s.64)

Fatma o yıllarda hamiledir ve Selahattin'in yine bir akşamüstü yürüyüşünde çocuğu hakkındaki fikirleri yine Fatma aracılığıyla öğreniyoruz. “Gel sana biraz dünyayı göstereyim, karnındaki çocuk nasıl Fatma, tekme atıyor mu, biliyorum erkek olacak ve adını Doğan koyacağım, bu doğan yeni dünyayı hep bize hatırlatsın diye ve dünyaya gücünün yeteceğine, inansın diye de! Sağlığına dikkat et Fatma, ikimizde edelim, çok yaşayalım, dünya ne olağanüstü bir yer değil mi, şu otlar, kendi kendilerine çıkıp büyüyen şu cesur ağaçlar: İnsanın doğa karşısında hayrete kapılmaması zaten elde değil, bizde Ruso gibi doğanın kucağında yaşayalım ve doğal olmayan o aptal padişahlarla dalkavuk paşalardan uzak duralım, herşeyi akıllarımızla yaniden gözden geçirelim. Sonra bu karnındaki çocuğa mutlaka iyi bir eğitim vermeliyiz, onu bir kere olsun ağlatmayacağım, korku denen şeyi, o doğulu hüznü, ağlayışları, kötümserliği, yenilgiyi ve korkunç şark boyuneğişini bu çocuğa asla öğretmeyeceğim; onun eğitimiyle birlikte uğraşacağız, onu özgür bir insan olarak yetiştireceğiz.” (s.96)

Selahattin ilk yıllarda karısına karşı gayet saygılı, ölçülü, ona sevgisini gösteren bir eş olarak karşımıza çıkıyor, bu daha sonraki yıllarda tam tersi bir durum halini alacaktır. Eşine karşı saygı duyduğu yıllarda bir anısını Fatma bize şöyle anlatıyor: “ Seninle iftihar ediyorum Fatma, sana saygı duyuyorum, seni de özgür bağımsız bir kadın olarak görüyorum; ötekilerin karılarını gördükleri gibi bir cariye, bir odalık, bir köle gibi görmüyorum seni; benim eşitimsin canım, anlıyor musun? “(s.97)

Selahattin gözüyle görmediği ve deneyini yapmadığı hiçbir şeye inanmayan biridir. Artık o kadar deney yapıyordur ki ellerindeki paranın büyük bir kısmı Selahattin'in yapacağı daneylere malzeme almakla tükeniyordu. Fatma'nın bütün elmasları ve mücevherleri bu uğurda yavaş yavaş bitiyordu. Ateist olduğunu anlayan çevre halkı artık onun yanında, muayenehanesinde muayene olmamaya başlamıştır ve bu durum ekonomik sıkıntıların daha da artmasına yol açar. Fatma yöre halkının konuşmalarını da bize şu şekilde anlatmaktadır; "Allahsız doktormuş bu, gitmeyin şeytanın ta kendisi bu herif, zaten görmediniz mi masanın üzerindeki o kuru kafayı, odası da baştan başa kitap dolu, tuhaf büyü aletleri de var, pireyi deve yapan mercekler, ucundan duman tüten borular, ıgnelanmış kurbağa ölüleri var orada, gitmeyin, zorda kalmadıkça hangi aklı başında adam gelip canını bu imansız teslim eder, bu herif sağlıklı adamı Allah korusun, hasta eder, eşiğinden adım atan cini çarpar, geçenlerde taa Yarımca' dan kalkıp gelen bir hastaya demişki, sen aklı başında birine benziyorsun, gözüm tuttu seni, al bakalım bu yazıları da git köy kahvesinde oku, demiş. İçinde tifoya ve vereme karşı yapılması gerekenleri yazdım demiş. Ayrıca Allah'ın olmadığını da yazdım, git de bari sizin köy kurtulsun demiş, zaten her köye senin gibi aklı başında birini yollayabilsem, o adam da her akşam bütün köyü kahveye toplayıp bir saat benim ansiklopedimden bir risalecik okusa bu millet kurtulur."(s.70)

Selahattin işlerinin ve ev halinin bu duruma gelmesinden dolayı içkiye başlamıştır. Önceleri ayda bir, sonra hafta da bir, daha sonraları çok içer kendini kaybeder, Fatmanın değimiyle azıttırdı. Bahçenin bir yerinde, odasında ya da deniz kıyısında, sızıp kalana kadar içmeye başlamıştır Selahattin. Böyle durumlarda Recep imdadına yetişir onu odasına götürürdü. Onu her yatağına yatırışında " saat kaç Recep, bütün millet uyuyor, bütün doğu uyuyor, ah istediğim gibi bir kadının olsaydı, lanet memleket, hepsi boşuna! Şu ciltleri bir bitirebilseydim" diye lafa tutardı.(s.118) Fatma bu anlardan birini bize şöyle anlatır; "Bize gereken bu: bir ansiklopedi, bütün doğal ve toplumsal bilimler, bilinirse Allah ölecek. Üçüncü şişeyi de içmişse kudurarak söyler söylediklerini: Evet Allah yok, Fatma, bilim var artık, Allah'ın öldü senin, budala

kadın! Sonra artık kendini sevmekten ve iğrenmekten başka inanacağı hiçbirşey kalmayınca çirkin şehvete kapılır, bahçedeki kulübeye koşardı.” (s.26)

Selahattin bazen ansiklopedisi ve deneyleri için de kendi içinde kuruntular hissetmiş ve bazı çelişkiler yaşamıştır. Fatma bize bunları şöyle anlatmaktadır; “ Herşeyin kendine göre bir nedeni olduğunu öğrenince herkes, akıllarda Allah’a yer kalmayacak, çünkü açan çiçeklerin, yumurtlayan tavukların ve yükselip alçalan denizin ve gürleyen gökle yağmurun nedeni sandıkları gibi Allah’ın hikmeti değil, benim ansiklopedim de yazdıklarım olacak. O zaman yalnızca şeylerin, başka şeyleri yaptığını ve Allah’larının elinden hiçbir şey gelmediğini anlayacaklar. Yalnızca gözümle gördüğümü yazarım ben, ilkem budur. Deneyle kanıtlamadığım hiçbir şey ansiklopedime giremez! Ölümü keşfinden önceki yıllarda ise bu sözü unuttu. Çünkü hayatın kısa, ansiklopedinin uzun olduğuna karar vermişti. “ Herşeyi denemeye kimsenin vakti yok Fatma diyordu. Çamaşırhaneye kurduğum o laboratuvar, bir gençlik hevesinden başka bir şey değilmiş, batılıların bulup çıkardığı bütün o bilgi hazinesini bir kere daha deneyden geçirip kanıtlanamaya kalkışan kişinin ya budala olması gerekir ya da kendini beğenmiş.”(s.145)

Recep

Ellibeş yaşında bir cüce olan Recep uzun zamandan beridir büyükhanımla beraber yaşamakta ve büyükhanımın hizmetini görmektedir. Gayet temiz ve güzel giyinen Recep'in sosyal bir insan olduğunu söylemek yanlış bir yargı olmaz sanırım. Recep ve kardeşini köyden getiren büyükhanımla Selahattin beyin tek oğulları Doğan Bey'dir. Recep Doğan bey'in onları getirdiği zamanı bize şöyle anlatmaktadır; Doğan Bey bize acıdı da getirdi buraya, Recep sen anneme ev işlerinde yardım edersin, İsmail'de seninle birlikte otursun, alt katta, siz bu odada oturun sonra ben zaten sizler için birşeyler yapacağım, o ikisinin günahlarının kefareti siz niye ödeyesiniz, niye? Babama da gözkulak olursun, çok içiyormuş olur mu Recep? Sonra bizi buraya bırakıp askere gitti. (s.171)

Recep'in tasviri romanda alışveriş yapmak için dışarı çıktığında kahve de gençlerle olan konuşmalarla başlar. Recep arkadaşı Cemil'in kahvesine uğrar. Bir çay istedikten sonra kağıt oynayan gençlerin kendisine bakıp bakıp güldüklerini farkederek. Ellerinde de bir gazete vardır. Bir gazete de Recep'e bakıyorlardır. Recep gençlere bakmamak istiyordu fakat artık aklını oradan alamıyordu. Gençler daha sonra gazeteyi Cemil'e verirler. Recep olayın gelişimini bize böyle anlatır; Cemil gençlerin gösterdikleri yere bakıyordu. Sonra Cemil benim huzursuz baktığımı görünce rahatsız oldu ve birden azarlayıcı bir sesle gençlere bağırdı:

“Arsızlar”

İşte ok yaydan çıktı artık. Artık farketmemiş gibi yapamam. Çoktan kalkıp gümeliydim buradan. Gençler kahkaha atıyorlar. “Ne var Cemil ne var o gazetede” dedim. Merak dayanılır gibi değil. Kendimi tutmaya çalıştım, ama gücüm yok. Büyülenmiş gibi sandalyeden indim, sessizleşen gençlerin

yanından geçerek Cemil'e doğru ağır ağır yürüdüm. Gazeteyi aç kurt gibi kaptım. Açtım. Yüreğim hızla atıyor. Boğulur gibi, heyecanla gösterdiği yere bakıyorum. Tarih köşesi... Üsküdar'ın tarihi hazineleri... Şair Yahya Kemal ve Üsküdar... Daha altta küçük başlıklar: Rum Mehmet Paşa Camii... Şemsi Paşa Camii ve kütüphanesi... Sonra Cemil'in parmağı çekine çekine aşağıyı gösterdi. "Üsküdarki cüceler evi". Bir solukta okudum: Bunlardan başka, Üsküdarka bir zamanlar, bir de cüceler evi bulunmaktaydı. Cüceler için yapılan bu evin hiçbir eksiği yoktu. Boyutları cüceler içindi. Prof.Dr. Süheyl Ünver'e göre bu ev cücelerini çok seven II. Sultan Mehmet'in zevcesi Handan Sultan tarafından yaptırılmıştır. Gerçekten böyle bir ev var idiyse , bu tuhaf ev Üsküdar'ı kasıp kavuran 1642' deki ünlü yangında yok olmuş olmalı. Allak bullak oldum bacaklarım titriyor.gazete elimden kayıp düştü. Otursana şöyle dedi Cemil rahatlırsın, alındın üzüldün. Evet dedim, üzüldüm ama cüce olduğum için üzülüyorum, dedim. İnsanlar ellibeş yaşındaki bir cüceyle alay edebilecek kadar kötü oldukları için üzülüyorum asıl ben.(s.10-11)

Recep köydeyken de insanların alaylı bakışları yüzünden sokağa çıkmak istemezdi. Kardeşi İsmail arkadaşları ile oyuna çağırır ama Recep dışarı çıkmazdı. Recep bize bu anlardan birini şöyle anlatmaktadır. Köyde ahıra saklanırdım ve hiç dışarı çıkmasaydım kiminle alay ederlardı bakalım, ama annem arardı beni , İsmail ağbın nerede derdi, İsmail burnun çeker, ne bileyim ben derdi ve o sırada ben onları dinliyor olurdum ve anne ben gizlice, tek başıma yaşarım anne, derdim, kimseye görünmeden ve bir tek annem o kadar çok ağlardı ki, peki peki, dışarı çıkıyorum derdim, bak buradayım işte, artık gizlenmiyorum anne, derdim ve annem neden gizleniyorsun oğlum, derdi ve belki de haklıdır diye düşünürüm ben, gizlenecek, saklanacak ne var? Bir an unutturdum. (s.13)

Doğan Bey'in ilgilenmelerinden başka Selahattin Bey de arada bir gelip soruyordu: Recep nasıldı köyde hayat? Söyle bana ne yapıyorlar orada? Cami var mıydı, gidiyor muydun? Sence zelzele denen şey neden oluyor? Mevsimleri

yapan nedir? Korkuyor musun benden, oğlum, korkma, ben senin babanım, kaç yaşındasın biliyor musun ha, peki sen onüçsündür, kardeşin İsmail de onikidir. Korkup susmakta haklısın, sizlerle uğraşamadım, evet köye , o budalaların arasına yollamak zorunda kaldım sizi, ama benimde mecburiyetlerim vardı, bir dev eser yazıyorum, bütün bilgiler var içinde, hiç duydun mu ansiklopedi nedir? Ah yazık nereden duyacaksın, peki peki korkma, anlat, anneniz nasıl öldü, ne iyi bir kadındı, milletimizim güzelliği vardı onda, sana herşeyi söyledi mi? Fatma size kötü bir şey yaparsa hemen gel yukarı çalışma odama, söyle bana olur mu, korkma! (s.173)

Recep'in her sabah uyandıktan sonra yaptığı işler hemen hemen aynıdır. Erkenden kalkıp yürüyüş yapar, sonra çarşıya gider, belki Hasan'ı görür laflarlar. Sonra İsmail'i görür, ismail de merhaba ağbi der, niye uğramıyorsun der. Aynı sözler. Sonra Recep annesiyle babasının onları doktora götürdüğü günü hatırlar." Doktor , küçük yaşta dayaktan ileri gelen cücelik demişti, sonra güneşe çıkarın bunları , dedi. Küçüğün bacağı güneş görsün, belki düzelir. Peki ya ağbisi, demişti annem. Ben dikkatle dinliyordum: o artık düzelmez, demişti doktor, o hep böyle küçük kalacak, ama bu hapları alsın, belki bir yararı olur. Hapları içtim ama bir şey olmadı.(s.176)

Recep'in bu alışverişler sayesinde platonik olarak sevdiği bir kadın olmuştur. Recep bize bu kadını şöyle anlatmaktadır; Her sabah saat dokuzbuçukta bakkala gelirdi güzel kadın, arkasından kasapta gene o. Uzun boylu. İnce belli esmer. Hoş da kokar. Kasapta bile. Onunla konuşmak isterim: sizim uşağınız yok mu? Hanımefendi alışverişi kendiniz yapıyorsunuz, kocanız zengin değil mi? (s.176)

Büyükhanım Recep'in yeğeni Hasan'la torunlarının birlikte oynamasını istemezdi. Recep'i kaç kere Hasan'ı bahçeye almaması için uyarmıştı. Ama Recep'te bir şey yapamıyordu. Çünkü Doğan Bey hemen annesine karşılık verir

ve ne var bunda anne bırak kardeş kardeş oynasınlar derdi. Büyükhanım bu kardeş lafına çok bozulur. Tövbe yarabbi, nereden çıktı bu söz, bu çocukların Faruk'tan başka kardeşleri olmadığını herkes biliyor. Büyükhanım kendi kendine Doğan'ımın kardeşleriymiş, kim uyduruyor bu dedikoduları, ben seksenimden sonra bu dedikodularla mı uğraşacağım. Bir cüceyle bir topalın soyu mu oğlum senin soyun derdi. (S.280)

Recep Selahattin Bey'i sever ona saygı duyardı. Çünkü Selahattin Bey onunla ilgileniyordu ve Fatma'ya karşı koruyordu. Recep Selahattin Bey öldükten sonra hakkında çıkan dedikodulara çok kızmaktaydı. Recep bize bu anları şöyle anlatmaktadır: Delirmiş! Doktor Selahattin kendi halinde bir doktormuş, siyasete kalkışınca İstanbul'dan sürülmüş, kitaplara gömülmüş, delirmiş. Recep de bu laflara karşı “ yalancılar dedikodu kumkumaları, hayır deli değil, gözümle gördüm, akşam yemeğinden sonra içkiye oturmaktan ve arada bir ölçüyü kaçırmaktan başka ne günahı var: bütün gün masasına oturur, yazar. Sonra arada bir gelir benimle konuşurdu.” Dünya o yasak ağaçtaki gibidir demişti bir gün, onu koparıp yemiyorsunuz, çünkü boş yalanlara inanıyorsunuz, korkuyorsunuz, kopar daldan bilginin meyvasını, korkma oğlum Recep bak ben kopardım ve özgürleştim.”(s.173)

Recep o kadar hassastı ki torunlardan Nilgün, beyin kanamasından öldüğünde kendini de sorumlu tutmuş ve Nilgün'e bir bardak süt getiremediği için öldüğünü düşünmektedir. Recep kız öldükten sonra da kardeşleriyle beraber belki tekrar ayağa kalkar diye saatlerce başında durmuşlar.(s.319)

Faruk

Tarihin bir hikayeler toplamından fazla birşey olduğunu düşünen tarihçi Faruk, benliğinde geçmiş-gelecek sürecini en dolaysız olarak yaşayan bir roman kişisidir. XVI. yüzyıla ait bir veba olayının gerçek yüzünü ortaya çıkarmak için harcadığı çabalar bütün geleceğinin umut dolu temelleri olabiliyor. Romanda kardeş Metin ne kadar olumsuz bir tip olarak karşımıza çıkıyorsa, Faruk da ona göre olumlu bir tiptir.

Faruk Cennethisar'daki eve ilk geldiği dakikalarda arabayı bahçeye sokarken, evin dış görüntüsünün içinde uyandırdığı duyguları bize şöyle anlatmaktadır: " Arabayı bahçeye soktum ve her gelişimde sanki daha da eskiyip boşalan evi kasvetle seyrettim. Ahşap doğramaların boyası dökülmüştü, sarmaşıklar yan duvardan ön duvara atlamıştı, incirin gölgesi babaannenin kapalı pancurlarına vuruyordu, alt katın pencere demirleri pas içindeydi. Tuhaf bir duygu sardı içimi: daha önceleri alışkanlıktan farkedemediğim korkunç birşeyler vardı sanki bu evde de şimdi şaşkınlık ve kaygıyla seziyordum. "(s.38)

Babaannesi Faruk'a nasıl olup olmadığını sorduğunda Faruk biraz duraksamış, sonra konuyu değiştirmişti. Oysa o içinden başka şeyler geçiriyordu: "Elimde koca çantamla okula gidip geldiğimi, geceleri boş evde pineklediğimi, yemek yeyip televizyonun karşısında uyukladığımı söylemedim. Daha dün sabah üniversiteye giderken, içki vaktini beklediğimi. Tarih denilen şeye olan inancımı yitirmekten korktuğumu ve kanımı özlediğimi de söylemedim."(s.41)

Faruk gelir gelmez vebayı araştırmaya başlayacaktı. Geldikleri gün Recep'i de yanına alarak dedesi Selahattin Bey'in malzemelerinin bulunduğu çamaşırılığa indiler. Recep Faruk'un yanında duruyor, Faruk'un dokunduğu şeylere korkuyla bakıyordu. Sonra Faruk üzerine eski harflerle doktor Selahattin'in her sabah 2-6, öğleden sonra 8-12 arasında hasta kabul ettiğini yazan pirinç levha bulur. Bundan sonrasını bize Faruk şöyle anlatıyor: "Bir an, yalnızca matrak bulduğum için değil, anısı içinde pirinç levhayı alıp İstanbul'a götürmek geldi içimden, ama tarihten ve geçmişten tuhaf bir nefret ve korkuyla tiksiniince tozlu eşyalar arasına fırlatıp attım. Sonra kapıyı kilitledim." (s.45) Burada Faruk'un ilk defa , tarihçi olmasına rağmen tarihten tiksindiğini görmekteyiz.

Faruk, Gebze Kaymakamlığı'na daha önce de gitmişti. Bu gidişinde kaymakam değişmiş, ancak genç kaymakam da yardımlarını esirgememişti. Faruk arşive indiğinde bu arşivde çalışmaktan duyduğu zevki tekrar hissetmeye başladı. "Uzmanlarının varolmadığına inandığı bir yerde çalışmak bana, başbakanlık arşivindeki kıskanç dostlarla birlikte çalışmaktan daha çok zevkli geliyor. Belki de arşive, geçen yıl izine rastladığımı veba için değil, bu keyif için geliyorumdur."(S.83)

Faruk karısından boşanmış ve de kısırdır. Belki de onu içkiye iten sebepler bunlardır. Ancak Faruk içkiyi o kadar ilerletmiştir ki kendine zarar vermeye başlamıştır. Recep bu içki içmelerine sürekli karışmak ister ama sadece içinde kalır. Recep kafasındaki düşünceleri Faruk'a, babasına ve dedesine telmihte bulunarak söylemek ister: "Faruk bey çok içiyorsunuz, bu gidişle babanız gibi, dedeniz gibi, Allah korusun, mide kanamasından öleceksiniz."(s.176)

Faruk'da tıpkı Recep gibi kardeşi Nilgün'ün yaralanmasını ve hatta daha sonra beyin kanamasında ölümünü kendi suçu olarak görmüştür. (s.309)

Metin

Küçük burjuva tipolojisini örneklendiren Metin, kişiliği romanın en anlamlı figürlerinden biridir. Metin geçmişî tümüyle silip atan bir zenginlik fikrinin ardına düşmesiyle, öteki bütün karakterlerden farklı olarak, bu toprağın bu sorunların insanı değildir. Kardeşi Faruk geçmişle gelecek arasında bir bağ kurmaya çabalarken, Metin kısır bir şimdi ile soyut bir gelecek arasında gidip geliyor. Metin romanda olumsuz bir tip olarak çıkıyor karşımıza.

Metin aslında çok zeki bir çocuktur. Torunların en küçüğü o dur. Metin tek ve en büyük hayali Amerika'ya gitmek çok zengin bir hayat sürmektir. Ancak şimdilik zengin çocuklarına özel ders vermektedir. Metin arkadaşı Vedat'la sohbetlerinde çalışmasını ve zenginlere olan nefretini şöyle anlatmaktadır: "Ben derslerime çok çalışırım, sınıfımda birinci olmazsam canım iyice sıkılır ve benim gibilere de inek denildiğini de bilirim, ama benim babamın, beni on yıl sonra başına geçireceği takım tezgahları fabrikası yok, iplik fabrikası yok, demir deposu ya da dökümhanesi ya da Libya da aldığı küçük de olsa bir ihalesi ve hatta bir ihracat ve ithalat bürosu da yok benim zavallı babamın. (s.47)

Metin büyükhanımın kaldığı evin satılmasını istemekte ama kardeşlerinin ona destek vermemesi yüzünden onlara kızmaktadır. Evin yerine yapılacak bir apartmanın bir katında babaannesî ve uşağın oturmasını söyler. Kendisine göre o zaman bütün kış geri zekalı zengin çocuklarına, hiperbolün ekseni nerededir, eksenle odak noktası arasındaki ilişki ile r katsayısının ne ilgisi vardır filan diye çene yormazdım, diye düşünmektedir. Bu konuda ağbisi ve kızkardeşini " biri paradan nefret edecek kadar ideolojik, öteki de o parayı kazanmak için elini uzatamayacak kadar uyuşuk olduğu için olan bana oluyor. "

Vedat, Metin'in bu tatile gelişinde onu bir kız arkadaşıyla tanıştırır. Kızın adı Ceylandır. İlk tanışmadan sonra Metin kendi içinde bu kızdaki etkilenip etkilenmediğinin muhakemesini yapar. Bu tanışmada Metin bir an iki basamaklı bütün rakamları bir anda birbiriyle çarpabileceğini söyler. Vedat da hemen onaylar, "evet, acayip bir kafası vardır bu herifin bütün okul bilir. Ceylan bunun üzerine, "onyedi kere kırkdokuz" diye soru sorar. Metin hemen cevaplar ve kız şaşkın bakışlarla Metin'e bakar. Bundan sonra aynı sorulardan üç beş tane daha sorar. Bunlarında cevabını verir Metin. Ceylan kızmaya başlar, ve "sahiden inek gibi ezberlemişsin" der. Metin ise bu hoş kızdaki etkilendiği için sadece gülümser.(s.54)

Metin'in bütün hayalleri Amerika ve zenginlik üzeredir. Hemen hemen her hayalini bu konular oluşturur." New York'un özgür caddelerini, köşebaşlarında benim için caz çalacak olan zencileri, kimsenin kimseyi takmadığı o uzun ve sonsuz metro dehlizlerini ve bitip tükenmek bilmeyen yeraltı labirentlerini düşledim ve ferahladım." (s.87) Ben soğukkanlı uluslararası bir zengin, çapkın olacağım, evet evet, gazetelerde Kontes De Rouchfoltien ile bir resim ve ertesi yıl Amerikada' ki büyük Türk fizik bilgininin özel ve günlük hayatı, Time dergisi bizi lady filancayla İtalyan alplerinde elele yürürken yakalıyor ve mavi yolculuk için özel yatımla Türkiye'ye geldiğimde Meksika'lı petrol milyonerinin biricik güzel kızı üçüncü karımıyla Hürriyetin birinci sayfasındaki kocaman resmimi görünce sen Ceylan..."(s.189)

Metin zengin olamamasını anne ve babasının yüzünden olduğunu düşünmektedir. Geçirdiği ufak bir buhranla ailesi için şunları söyler: hep sizin yüzünüzden anne, baba, niye erken öldünüz, kimselerin anne ve babası böyle yalnız bırakıp gitmiyor oğlunu, hiç olmazsa bana iyi bir miras bıraksaydınız, o zaman ben o parayla onlara benzerdim, ama ne para ne pul, bıraka bıraka uyuşuk şişko bir ağabey ile ideolojik bir abla bıraktınız, tabi bunak babaanneyle cücesi de var ve bir de o dökülen aptal, küflü, iğrenç ev, onu da yıktırmıyorlar, hayır yıktıracağım, Allah belasını versin, tabi biliyorum niye para kazanamadınız, korkaklar, hayattan korktunuz, para kazanmak için gereken

namussuzlukları yapabilecek kadar cesur olamadınız, para kazanmak için cesaret ve yürek ve yetenek ve yürek gerek ve bende o var ve kazanacağım, ama genede acıdım size ve kendi halime ve kimsesizliğime ve sizleri ve kendi yalnızlığımı düşünüyordum ve ağlamaktan korkuyorum.(s.198)

Metin'in bu fikirlerinin yanında artık çok düşündüğü bir kız vardır. Onun yanındayken de aklından bu düşünceleri geçirir ve Ceylan'la gelecek için hayaller kurar." Küçükken herkesin akşam eve dönünce onu öpen bir annesi var, benim yok diye düşündüğüm zamanlardaki gibi ve yatakhane de hafta sonlarında çok yalnız hissettiğim ve kendimden ve yalnızlıktan nefret ettiğim ve teyzemin evinde beni kimsenin sevmediğini düşündüğüm zamanlardaki gibi zavallı ve çaresiz hissediyorum kendimi ve herkesin parası olduğunu ve benim olmadığını düşünüyorum ve bu yüzden büyük buluşlar yapıp yaratıcılığım ve zekamla Amerika da zengin olmam gerek. Sen nerede istersen otururuz Ceylan istersen burada kalırsınız, istersen birlikte üniversite de okuruz Ceylan.(s.194)

Nilgün

Romanda torunlardan Nilgün'ün kişiliği hep ötekilerin bilinç açısından verilmiş. Ancak ağbisi Faruk'la olan tartışmalarında dolaysız olarak beliriyor, ama öteki karakterler gibi iç yaşantısını kendisinden öğrenemiyoruz.

Yaş olarak Faruk ile Metin arasında bulunan Nilgün romanda devrimci kişiliği simgelemektedir. Nilgün Cennethisar'a geldikleri günden itibaren her sabah plaja gider, biraz yüzer ve bakkaldan da bir cumhuriyet gazetesi alır kahvaltıya öyle otururdu. Hasan'la karşılaşmaları böyle bir günde olmuştur. Hasan nilgün'ün cumhuriyet gazetesini aldığını görmüş, "sen komünist misin?" diye bir soru yöneltmişti. Bunun üzerine Nilgün hemen oradan uzaklaşmıştır.

Nilgün'ün kişiliğinin kendi ağzından verilmediği için onun hakkındaki bilgileri öteki karakterlerden öğrenebilmekteyiz. Nilgün Hasan tarafından dövüldükten sonra, Recep'e "çocukken nasıldım?" diye bir soru soruyor, Recep'de bize bu anları şöyle anlatmaktadır: "Bahçede güzel güzel oynardınız. İki küçük kardeş. Faruk Bey büyüktü, katılmazdı. Ağaçların altında koşardınız, meraklıydınız. Sonra O da evinden gelir, katılırdı size. O' nu kendinizden ayırmazdınız. Ben mutfak pencereden işitirdim: Saklambaç oynayalım mı? Peki sayışalım. Sen say abla: Ena mena dosi, dosi saklambosi, saklambos... ve birden "sen Fransızca biliyor musun Nilgün?" derdi sana Hasan. Bu anları babaanneniz de görür ve Hasan'ı neden içeri aldın diye bana kızardı.(s.279)

Nilgün'ün Hasan tarafından dövüldüğü anın sonrasını Recep bize şöyle anlatmaktadır: Vurup vurup kaçanın Hasan olduğunu ve yerde yatanın Nilgün olduğunu anlayınca ben: Filelerimi yere bırakıp koştum, koştum ben, yetiştim. Nilgün dedim, Nilgün nasılsın kızım? Yatağında yatar gibi kıvrılmış, başını ellerinin arasına alıp, asfalta çevirmiş titriyor. Sanki canının değil, bu yüzden aklına bağırarak gelmediği için yalnızca inliyor. Nilgün, Nilgün dedim omuzlarından tutmuşum. Biraz daha ağladı ve titredi. Sonra artık inleyerek

değil, öfkeyle ve bıkkınlıkla birisini azarlar gibi ve biraz da pişmanlıkla yakınır gibi elini yumruk yapıp asfaltı dövmeye başladı.(s.275)

Nilgün bu olaydan sonra daha yerde yatarken kendi kendine kızmıştı. Hasan'a orada karşı koyabilirdi belki. Olaydan sonra Recep Nilgün'ün gözlerindeki bakıştan Nilgün'ün ne düşündüğünü anlar gibi olmuştu: "Sindikleri köşelerden çıkıp başımıza üşüşenleri, bağırıp çağırışanları, daha iyi seyretmek ve bir şey daha söylemek için birbirilerinin omuzları arasından meraklı, korkak başlarını uzatanları gördü ve birden utandı sanki."(s.275)

Olaydan hemen sonra Recep Nilgün'ü arkadaşı eczacı Kemal Bey'e getirir. Kemal Bey ve karısı bunu kimin yaptığını sorduklarında Nilgün "faşist" diye cevap verir. Bunun üzerine Kemal Bey, Nilgün'e "sen devrimci misin?" diye soru sorar. Bundan sonrasını Recep'ten dinleyelim: Yaralı başıyla evet yaptı, Nilgün ve Kemal Bey sanki birden kendini tutmak istedi de tutamadı. Nereden anladıklarını sordu. Nilgün, bakkaldan aldığım gazeteden, dedi.(s.278)

Recep Nilgün'ün ölüm anını bize şöyle anlatmaktadır: Divanda uzanan Nilgün, hiç ses çıkarmadan başını yana çevirmişti. Ağzından çıkanları görünce nedense aklıma yumurtalar geldi. Nilgün kusarken, ben, midesine iyi gelecek şeyi aramak için telaşla koşa koşa, mutfağa indim. Yeniden yukarı çıktığımda Nilgün ölmüştü. Onlar söylememiştiler öldüğünü , görünce anladım, ama kimseye söylemedim ölüm sözünü. Yeşil yüzüne, karanlık, rahat ağzına, dinlenen bir genç kızın ağzı ve yüzüymüş ve onu yormakla düşüncesizlik etmişiz gibi suçlu suçlu baktık. On dakika sonra Metin'in getirdiği eczacı Kemal Bey' in eczacı karısı söyledi ölüm sözünü. Beyin kanamasındanmış. Gene de belki kalkıp yürür diye, uzun süre umutla baktık Nilgün'e.(s.319)

Hasan

Hasan, romanda ilk olarak, arkadaşları Mustafa ve Serdar ile manava, tarihi geçmiş bir milliyetçi eğlencesinin biletlerini satarken karşımıza çıkıyor. Hasan piyangocu İsmail'in oğludur. Yani Recep'in yeğenidir.

Hasan eski mahalle arkadaşlarının geldiğini yol kenarında eve giderken görmüştür. Nilgün'ü de arabada farketmiş ve eskiden olan arkadaşlıklarını düşünmeye başlamıştır. Hasan Nilgün'leri geldikleri ilk günden itibaren takibe almıştır. Mezarlığa giden Nilgün'lerin peşinden o da gider. Nilgün'ün her hareketini izler. İlk konuşmaları bakkalın önünde olmuştur. Nilgün bu karşılaşma da sıcak davranır ve ne yaptıklarından bahsederler. Hasan da bu yıl beklemeli olduğunu söyler ve tokalaşıp ayrılırlar.(s.36)

Nilgün'den ayrıldıktan sonra geç saate kadar eve gitmeyen Hasan sokaklarda dolaşır ve kafasında düşündüğü tek bir cümleyi babasına söylemek arzusundadır. "Herşey lise diploması demek değildir baba". Evet Hasan derslerine çalışmayan, sadece onlarla adam olunmayacağını düşünen biridir. Hasan eve geç geldiğinde babasının sürekli olarak tekrarladığı nasihatleri yine dinler ve kafasından: "Bu ağlayan adamla ne işimiz var bizim anne? Anneme gideyim, uyandırıp böyle diyeyim ve biz annemle bu adamın evinden gidelim." Diye düşünür.(s.108)

Hasan logaritmadan kalmıştır ve bu derse çalışmak için kitabını açtığında tekrar düşünmeye başlar. "Bütün bu log'ların ve kareköklerin aralarında ne biçim bir ilişki olduğunu bilmek neye yarar? Diyelim ki bir gün paramın hesabını ancak logaritma ve karekökü kullanarak yapabilecek kadar zenginim,

ya da devlet işlerine bakıyorum: Ben o gün, bu işlemleri bana yapacak bir katip parçası tutmayı akıl edemeyecek kadar aptal mı olacağım?”(s.109)

Hasan ülkücü arkadaşları tarafından Nilgün için sıkıştırılmaya başlanınca Nilgün’ü neden takip ettiğini söyler. Tabii Hasan bu konuşmalarda çok çelişkili cevaplar verir: “Onu merak ediyordum, şimdi nasıl biri olmuş filan diye. Böylece meraktan peşine düştüm, onu izlemeye başladım, ve biraz da eğlenmek için ...”. Mustafa bu kızın komünist olup olmadığını sorunca da “ ben onu mezarlıkta gördüğümde dua ediyordu, sosyetik olamayacağını böyle düşündüm, çünkü başı bağlıydı ve ellerini babaannesiyile birlikte Allah’a açmıştı.” Diye cevap verir. Mustafa bu kez Nilgün’ün komünist olduğunu nereden anladığını sorar, “ben kola almaya girdiğim gün bakkaldan o da cumhuriyet aldı, sadece bundan değil, her sabah bir cumhuriyet alıyor ve başka gazete de almıyordu. Hiç kuşkulandım bile. Sonra buradaki sosyetiklerle arkadaşlığı da kesmiş.”(s.184) Mustafa bunun üzerine Hasan’ dan Nilgün’ün bakkala geleceği saati öğrenir ve H’asana, eğer kız yine gazeteyi alırsa gazeteyi elinden alıp, buraya komünistleri sokmayacağımızı söylersin diye görev verir.(s.187)

Hasan akşam babasından yediği tokadın ve arkadaşlarından gördüğü tavırlardan sonra odasına girer ve yine hayallere dalar. Şimdiki hayalleri Nilgün’le olanlar değildir. İşadamı olduktan sonra arkadaşları Mustafa ve Serdar’a yapacaklarıydı.” Bundan çok değil yalnızca onbeş yıl sonra bir gün ben fabrikamda çalışırken, hayır sekreter değil, Müslüman yardımcı kız, içeri gelir ve sizinle görüşmek isteyen bazı ülkücüler var, adları Mustafa ve Serdar deyince, ben önce şu işimi bitireyim de sonra derim, gelince utana sıkıla anlatırlar, anlıyorum tabii derim, yardım istiyorsunuz, peki on milyonluk davetiye alıyorum derim, ama bu davetiyeleri komünizimden korktuğum için değil, sizlere acıdığım için alıyorum, deyince ben, Mustafa ile Serdar ne şaşırırlardı, anlarılardı artık benim nasıl biri olduğumu, anlarılardı değil mi? (s.207) Sonra Hasan kendine göre güzel şeyler düşünür. Aklına hemen zafer günü gelir. Ülkücü Yıldırım Harekatı’nın başarıya ulaştığı anı heyecanlanarak

düşünür. Halk sanki ondan bir açıklama bekliyormuş gibi olur ve “mikrofona arkadaşlar ülkücü Yıldırım Harekatı sonuçlanmış bulunuyor, Tunceli ve serhat şehrimiz Kars’taki en son kızıl direnme yuvalarını ezdiğimizi şu anda öğrenmiş bulunuyorum. Ülkü cenneti artık bir düş değildir, arkadaşlar, Türkiye’de yaşayan tek bir komünist kalmamıştır. Sonra yaverim gelir ve bir odanın içinde sen yakalanmış ve sandalyeye bağlı oturuyorsundur Nilgün. Yaverim, “yeni yakalandı liderim der, bütün komünistlerin başı bu kızıl kadınmış”, kırk yaşında daha güzel ve olgun kadın olmuşsun ve sana bir sigara ikram ederken, beni tanıdınız mı yoldaş Nilgün Hanım derim, biz kazandık, sen pişmanım dersin, ve birden soyunmaya başlarsın Nilgün. Ama ben tiksindim ve alın götürün bu Katerinayı derim, benim Baltacı Mehmet Paşa’nın hatasını tekrarlamaya niyetim yok derim.(s.208-209)

Hasan Mustafa’nın verdiği görevi yerine getirmek için bakkalın önünde bekliyordu. Nilgün geldikten sonra ona doğru yaklaşıp neden cumhuriyet okuduğunu sorar. Nilgün kurtulmak için uğraşır ancak başaramaz. Çevreden de yardım eden kimse yoktur. Nilgün’ün Hasan’a söylediği “ bırak beni manyak faşist” lafından sonra Hasan da çılgına döner ve orada Nilgün’ün cezasını vermesi gerektiğini düşünür ve kıza vura vura onu cezalandırır. Olaydan sonra Hasan saklanır. (s.281)

Hasan saklandığı yerden çıktığında su içen bir kablo fabrikası işçisini görür, bu adamın cüzdanını çalar. Hasan daha önce de Metin’in onikibin lirasını, Faruk’un tarih defterini, Metin’in arabasındaki plağı, ve Nilgün’ün tarağını çalmıştır. Hasan saatlerce bir bankta oturur ve Üsküdar’a gitmeye karar verir. Trene binerken “korkun benden, korkun artık” demeye başlar.(s.327-328)

Doğan Darvinoğlu

Doğan Bey iyi niyetli bir ön-cumhuriyet memurudur. İyi bir iş tutup zengin olacağına, ülkeyi kurtarmayı koymuştur kafasına. Doğuya, doğu hizmeti diye bir kavram türemeden gidenlerdendir. Yiyici değildir, istifa eder. Saftır, başına devlet kuşu konan dostların "eski dostluğa" terfi ettiklerini bilmez. Didinir durur ve genç yaşta ölür.

Selahattin ve Fatma'nın oğlu olan Doğan Bey'in de romanın üç kahramanı olan üç öocuğu vardır. Doğan Bey romanın tali şahıslarındandır. Bu yüzden hakkında edinebildiğimiz bilgiler son derece azdır. Bize Doğan Bey hakkında en açık bilgiyi annesi Fatma Hanım vermektedir. Fatma bu bilgileri mezarlığa gittiğinde anlatmaktadır: " Hep asıl sen aklımdasın oğlum, benim ah zavallı, akılsız, talihsiz oğlum benim.

Kaymakam Doğan Darvinoğlu

1915-1967

Ruhuna Fatiha

Peki okuyorum benim çaresizim, talihsizim, küskünüm, mutsuzum. Öksüzüm, okuyorum senin için, amin, sen de buradasın, aman Allah'ım, birden ben sanki sen ölmemişsin gibi oldum bir an ve nerede benim mendilim, ama elim yetişene kadar bakın ben nasıl başladım hıçkırmaya. Doğan'ım ben sana yapacağın en son iş babana uymamaktır, diye kaç kere, kaç kere söylemedim mi, onu görüp örnek almayasın diye seni yatılı okullara yollamadım mı, hem artık hiç paramız kalmamışken, benim yüzüklerimle, elmaslarımla evi ayakta tuttuğumuzu ben senden saklayıp, seni en iyi okullara yollamadım mı, Cumartesi öğleden sonraları geç gelirdin, sarhoş baban istasyona seni almaya gitmezdi, o tek kuruş kazanamadığı gibi baştan aşağıya küfür dolu olan yazılarını yayınlamak için benden para sızdırmaya çalışırken, ben yalnız soğuk kış gecelerinde, oğlum hiç olmazsa Fransız mektebinde okuyor diye avunurken bir gün bir baktım ki sende onlar gibi mühendis ya da tüccar olacağına neden

oraya yazıldın, politikacı mı olacaksın, biliyorum sen istesen başbakan bile olursun, tatile geldiğin günlerde, yarabbi, ne talihsizmişim ben tıpkı babası gibi dertli aşağı yukarı yürümeyi de hemen öğrenmiş bile, bak bu yaşta sigara da içiyorsun, neden bu keder, bu hüzün oğlum, dedim ben ve sen, memleketten anne deyince, belki düzelirsin diye oğlum ben senin ceplerini para ile doldurmadım mı, İstanbul'a git, gez, eğlen demedim mi, sonra o anlamsız, küçük ve renksiz kızla ben nereden bileyim senin hemen evleneceğini, ben sana bari bu işte diren belki vekil yaparlar, kaymakamlıktan ayrılma, bak valilik sıran geliyormuş oğlum, demedim mi, hayır anne, dayanamıyorum artık, hepsi iğrenç, çirkin anne...ama ben biliyorum, çünkü tembel ve korkaksın değil mi, baban gibisin, yaşamaya, insanlar arasında yaşamaya cesaretin yok değil mi, onları suçlamak ve hepsinden nefret etmek daha kolay değil mi, hayır anne hayır, sen bilmiyorsun, hepsi iğrenç, kaymakamlığa bile dayanamıyorum artık, orada zavallı köylülere, fakir fukaraya şöyle yapıyorlar, böyle eziyet ediyorlar, karım da öldü, çocuklara teyzeleri baksın, ben istifamı verip, buraya gelip yerleşeceğim, ne olur anne, bana ilişme, ben bu sakın köşede hep bunu düşünüyorum.(s.71-72)

Gül Darvinoğlu

Doğan bey'in karısı ve üç çocuğunun annesi olan Gül Hanım' da genç yaşta kırk iki yaşında vefat etmiştir. Romanda Gül Hanım hakkında da fazla bilgi yoktur. Olanları da Fatma Hanım'dan almaktayız: Küçük, soluk, renksiz kız, Doğan'ım da seni beğendi, getirip elimi öptürdü, sonra odama geldiği akşam sesizce, nasılsın anne, ne diyeyim oğlum, bu cılız bu soluk kız demiştim, hemen anlamıştım çok yaşayamayacağını, üç çocuk doğurmak yetti sana tükeniverdin, zavalılık, kedi gibi tabağın kenarından yerdin, bir iki lokma, bir kaşık daha koyayım kızım derdim, gözleri umutsuzlukla büyüdü, yemekten korkan bir küçük renksiz gelin, zaten ne günahın olacak ki, benim duama ihtiyaç duyasın.(s.74)

Mustafa

Hasanın ülkücü ocağından arkadaşı olan Mustafa ocakla arası iyi olan bir gençtir. Mustafaya romanda ilk kez Serdar ve Hasan'la manava satacakları biletler için konuşurken rastlıyoruz.

Mustafa, Nilgün'ü tehdit etmesi için Hasan'a görev veren kişidir. Serdar' la beraber Hasan'a verilecek ceza için Serdar Hasan'ı bırakıp gitmesini ister, Mustafa' da " yani bırakayım da komünistlere yem mi olsun? Diye bağırır. "Hemen koşa koşa gider bu, kıza anlatır herşeyi."(s.186)

Hasan'ı iyice korkutan Mustafa, " senin gibi geri zekalı çakalın bile, ben, komünistlere ancak delik postunu bırakırım! Gözüm artık hep üzerinde olacak. Bu akşam da bizimle yazı yazmaya geleceksin, eve dönmek yok" gibi emirler vermekten de geri durmaz.(s.187)

Eczacı Kemal Bey ve Karısı

Recep'in yakın arkadaşı olan Kemal Bey'in karısıyla beraber durdukları eczaneleri vardır. Romanın tali şahıslarından olan Kemal Bey ve karısı romana Nilgün'ün Hasan tarafından tartaklanmasından sonra karşımıza çıkıyorlar. Ancak daha öncesinde Recep'in sabah veya akşam yürüyüşlerinde Kemal Bey'e uğramasına raslıyoruz. Kemal Bey'in Nilgün'le olan konuşmalarından da onun da eski bir devrimci olabileceğini çıkarabiliriz. Karısı ise Nilgün'ün ölümünü resmen açıklayan şahıs diyebiliriz.

Ceylan

Metin'in arkadaşı Vedat sayesinde tanıştığı ve aşık olduğu kızdır. Oldukça zengin bir muhitte yaşayan Ceylan önceleri Metin'i hafife almış, daha sonraları o da Metin'e karşı birşeyler hissetmeye başlamıştır. Ceylan Metin'i annesiyle tanıştırıyor ve annesi de bazı coğrafik konular da Metin'e sorular soruyor, Amerika hakkında bilgiler ediniyordu. Metin roman boyunca Ceylan'la beraber geçireceği hayatın hayalini kurmaktadır.

Vedat-Cüneyt-Turan-Selma-Fikret-Fafa-Funda

Romanın tali şahısları olan bu tipler, Metin'in Cennethisar'daki zengin arkadaş çevresinden birkaç tanesidir. Eğlence, gezme, ve hayatı günlük yaşamaktan başka düşünceleri olmayan tiplerdir.

Muhasara-ı Kal'e-i Doppio

Orhan Pamuk Üzerine Notlar

Orhan Pamuk kendilerine (belki haksız olarak) şöyle bir şey atfedilmek istenen az sayıda sanatçıdan biridir: Onun gibilerinin her adımı, yarattıkları her etki önceden planlanmıştır; ilham denen şey onlarda kısa süreli ve denetim altına alınmış bir kendini bırakma, sanki laboratuvar koşullarında açığa çıkan bir kendinden geçmeden başka bir şey değildir. Ama genede, bana öyle geliyor ki Pamuk yapıtlarıyla asıl niyet ettiği şeyin büsbütün dışında bir şeye, yani Türk edebiyat eleştirisinin ve edebiyat biliminin çiçeklenmesine de yol açmıştır. Bundan böyle (falan filan-hayati ve eserleri) başlıklı, bunca şeyi birden anlatan renksiz kitapçıklar ve hangi iyi siyasi niyetlerle yazılmış olursa olsun iç bayıltıcı methiyeler döneminin kesin olarak kapanacağını umuyorum.

Pamuk'un yapıtları hem Türkiye' de hem de yabancı ülkelerde pek çok seçkin entellektüel tarafından şimdiye dek görülmemiş bir boyut ve ölçüyle ele alındı. Pek çok verimli tartışmada Pamuk'un sanatının yapıt içi ve dışı etkenlerinin çoğu tek tek irdelendi. Bu tartışmalarda, evvelce ilişkileri az olan farklı akımlara, çevrelere özgü görüşlerin birbiriyle karşılaşması için fırsat yaratılmış oldu. Bu kitapta yelpaze, geleneksel, devlet üniversitelerinde görevli Türk akademisyenlerinin araştırmalarından, akademik çevrelerden uzak tutularak gazetelerin- sanat sayfalarına sürülmüş entellektüellere ve çağdaş Türk edebiyatının dünyaya dağılmış uluslararası gözcü birliklerine dek genişliyor.

Bu satırlar doğrudan bimsel faydayı kendine rehber edinmiş bir türkoloğun bakış açısını yansıtıyor: Bu kitabı metinlerarasılık, kimlik, özgöndergesellik gibi kavramların hayli zengin bir şekilde harmanlanması yoluyla bir bakıma oldukça renksiz Türk edebiyatı incelemelerine canlılık

getirdiğine içtenlikle inanıyorum, şükran duyuyorum. Pamuk'un yapıtlarına ilişkin okuyuculuk deneyimim neredeyse on beş yılı buluyor. Bende hala Pamuk'un yapıtlarının bir postmodern çözümleme aracılığıyla açıklanmasına, bu çözümleme ne kadar ikna edici olursa olsun, inatla karşı koyan tortular mevcut. Bende bu açıklanmamış alan, Pamuk'un yapıtlarını konu edine her yeni yazıyla gitgide daha çok belirginleşiyor, tesviye ediliyor, hatta kazılıyor ama bende kendi payıma belleğin o küçük özel bahçelerini ("hafızanın bahçeleri") elimde tutmayı başarıyorum.

Kimilerine şaşırtıcı gelebilir ama Orhan Pamuk'un boğazın kurumuş derinliklerinden neleri gün ışığına çıkardığı ben o kadar ilgilendirmiyor, çünkü boğaz kendi yüzeğiyle zaten bana çok hoş bir manzara sunmuştur hep. Öte yandan , Pamuk'un Arnavut Komünist Partisi'yle Türk derviş tarikatleri arasındaki gizemli bağlantılara ilişkin açığa çıkardığı şeyler, akşamları Tiran radyosunun kısa dalga yayınlarından belleğime takılıp kalmış kırıntılarla kafamda sımsıkı örtüşüyor. İnsanın kurmaca ve gerçeklik üzerine ahkam kesebileceğini düşünmesi çılgınlık! Beni Pamuk'un eserlerinde özellikle büyüleyen şeylerden birisi de Beyaz Kale' deki hocanın coşkuyla yaptığı sayısız planları. Hocanın kuşatma aygıtını onun inşasına ilişkin ayrıntıları ve kendisinin tasarladığı havai fişek gösterilerini düşünürken, yazarı hep meşgul eden doğu-batı çatışmasını, bu temel sorunu unutuveriyorum. Romanı yeniden okuyup hangi teknik nedenlerden ötürü bu savaş aygıtının Doppio Kuşatması'nda bekleneni yerine getirmediğini herhalde bir gün öğrenirim.

Pamuk Cevdet Bey ve Oğulları ile Sessiz Ev' de henüz klasik anlatı teknikleri kullanır ve Türkiye'nin Avrupa'ya yönelmesinin toplumsal sürecini sağlamlaştırmak için ele aldığı tarihsel kesitlerin tipik oyuncularını ve bu kesitlerdeki ideolojik konumları, bir ailenin bireylerine izdüşürür. Burada söylemin çok biçimliliği ve çoğulluğu modern Türkiye'ye ilişkin diğer edebi tasvir çabalarına göre çok daha belirgindir. Beyaz Kale' de ise doğu batı arası kimlik sorunsalının sunuluşu, araya tarihsel uzaklık konulduğu ve alegorik bir düzeye yükseltildiği için nispeten soyutlaşır. Buna karşılık aynı sorunsal Kara

Kitap'ta sözgelimi özgün olanın ve kopyanın doğası türünde felsefi sorunlar bağlamında bütün yönleriyle somut olarak ele alınır. Öte yandan Yeni Hayat doğu-batı sentezinin bilincine varılmaksızın gerçekliğe dönüştüğü bir alemde yer alır; ve siyasi ideolojilerin yönlendirdiği yanıt arayışlarına bir eleştiri olarak da çıkar ortaya. Benim Adım Kırmızı' daki polisiye gerilim, kişisel üslup ve tasvirin her türlüünü bütünüyle reddeden tipik idealist İslam minyatür resmi ile İtalyan rönesans sanatının karşı karşıya gelmesinden kaynaklanıyor. Bu durumda Pamuk kendi meselelerini örnekleyecek sağlam bir hikaye bulmakla kalmamış aynı zamanda yitip giden klasik uygarlığına , modern Türk edebiyatında benzeri olmayacak kadar güzel bir anıt dikmiştir. Gerek Benim Adım Kırmızı'yla gerekse önceki romanlarıyla Pamuk Türkler'in doğu-batı arasındaki tükenmez kimlik çatışmasının aşılmasına katkıda bulunmuştur şüphesiz. Bunun günlük yaşamda, Peyami Safa'nın anlattığı iki dünya, Fatih-Harbiye arasında da mümkün olup olmadığı ise ayrı bir konu.

Johann Wolfgang Goethe- Universitat,

Frakfurt, Ocak 1999

Almanca'dan çeviren Güven Savaş Kızıltan

Bir Zaman Romanı: Sessiz Ev

Cevdet Bey ve Oğulları adlı romanıyla yazınımızda kendine haklı bir yer açan Orhan Pamuk, ikinci romanı “Sessiz Ev” ile yazarlığını daha da pekiştirmiş görünüyor.

Birinci romanında olduğu gibi Sessiz Ev’de de ,romanın ana izleği “zaman” olgusu. Yine varlığı ve gelişim koşulları tartışılan kültürel bir kalıtın, birbirinden farklı düşünselliklere sahip kuşaklarca ele alınıp irdelenmesi söz konusu. Zaman sürecini oluşturan geçmiş-şimdi-gelecek uğrakları, bu uğrakların belirledikleri tarihsel koşullar, bu tarihsel koşulların farklı bilinçleri belirleyiş tarzları romanın ana eksenini kuruyor.

XX. yüzyıl roman tekniklerinden birisi olan “çoğul anlatıcılı” anlatım tekniği gereği, romanda belli bir üst-anlatıcı, klasik deyimli bir tanrı-yazar yok. Roman figürleri sözleri, davranışları, düşleriyle kendi kendilerini anlatıyorlar. Bu anlatım tarzı, bir anlamda, romanın asıl vermek istediği şeyi, yani çağdaş dünyanın öznel arası kopukluğunu, tek bir bilincin bakış görüngesindeki kaçınılmaz sınırlılığı da dile getiriyor. Romana konu olan olaylar, hep bir bilinç aracılığıyla, hep bu bilincin kavrayış düzeyi içinde veriliyorlar. Bu açıdan anlatım salt bilgi vermek amacıyla boy gösteren o kuru toplumbilim söylevlerinden uzak. Tarihsel bilgiler hiçbir zaman kendi başlarına ortaya çıkmıyorlar , hep bir bilincin dolayımı söz konusu.

Romanın konusunu, bir İkinci Meşrutiyet “münevveri” olan Selahattin Bey’in, su katılmamış bir ütopyacı kimliğiyle, “ülkesini kurtarmak” için giriştiği büyük bir ansiklopedi hazırlama çabaları, ve boşa çıkan bu çabadan iki kuşaklık bir süre sonra, dedelerinin yaşadıkları evde bir hafta tatil yapmaya gelen üç torunun yaşantıları oluşturuyor. Roman kişilerinin özetlenemeyeceklerini

didine hazırladığı ansiklopedi'si temelde "tek kişi" mitinin boşunallığını, geçmişten geleceğe ancak ortaklaşa bir çalışmayla erişilebileceğini gösterir gibi. Bir tükenmişliği, yaşama karşısında bir düş kırıklığını simgeleyen Fatma Hanım'ın bir şimdisi de bir geleceği de yok, yalnızca uğursuz bir geçmiş içinde yaşıyor. Kendisini salt yaşlı bir insan olarak gören torunları karşısında hep acılı iç yaşamının dile getirilmez suskunluğuna, yalnızca kendisinin anlayabileceği suskunluğuna çekiliyor. Tarihin bir hikayeler toplamından fazla bir şey oldğunu düşünen tarihçi Faruk, benliğinde geçmiş-gelecek sürecini en dolaysız olarak yaşayan bir roman kişisi. XVI. yüzyıla ait bir veba olayının gerçek yüzünü ortaya çıkarmak için harcadığı çabalar tüm geleceğinin umut dolu temelleri olabiliyor. Faruk'un kaymakamlıkta geçirdiği arayış saatleri başıyla verilmiş. Küçük burjuva tipolojisini örneklendiren Metin, kişiliği romanın en anlamlı figürlerinden biri. Metin, geçmişi tümüyle silip atan bir zenginlik fikrinin ardına düşmesiyle, öteki tüm karakterlerden farklı olarak, bu toprağın, bu sorunların insanı değil. Kardeşi Faruk geçmişle gelecek arasında bir bağ kurmaya çabalarken, Metin kısır bir şimdi ile (arkadaş çevresinin yozlaşmış görünümü) soyut bir gelecek (Amerika'da zengin olma hayalleri) arasında gidip geliyor. Faruk ne kadar olumlu bir tip olarak ortaya çıkıyorsa, Metin de o kadar olumsuz bir tip olarak ortaya çıkıyor. Kuşkusuz olumlu-olumsuz tip derken, tüm kişiliğinde bunlardan birini temsil eden o basit ayrımı söylemek istemiyorum. Her iki roman figüründe de, bu sıfatların kaynaşma ya da kopma noktaları var. Nedense devrimci Nilgün kişiliği, hep ötekilerin bilinç açısından verilmiş. Ancak kardeşi Faruk'la tartışmalarında dolaysız olarak beliriyor, ama öteki karakterler gibi iç yaşantısını kendinden öğrenemiyoruz. Ülkücü Hasan tipiyle, romanın zamansal çatısına yakın siyasi geçmişimizin insan bilincinde yol açtığı yıkımlar giriyor. Hasan'ın aile yapısıyla bağlandığı ideoloji arasındaki bağlar, kendisini sevdiği kızla birleşememeye mahkum eden kurulu düzen mizah duygusuyla çizilmiş. Cüce Recep aracılığıyla hem Fatma Hanım'ın kişiliğini daha tümel olarak tanıyoruz, hem de Cüce'nin yaradılışındaki talihsizliği eklenen Fatma Hanım'ın "zühre ahlakının" yol açtığı yıkımları kavırıyoruz. Metin'in arkadaş çevresi döneme egemen olan anarşi olgusunun fersah fersah uzağında kalan bir toplumsal gerçeği, içine kapanmış bir topluluğu vurgulamak üzere ustalıkla betimlenmiş. ikincil dönemdeki tüm

karakterler (Eczacı Kemal Bey ve hanımı, Bakkal vb.) dönemin toplumsal panoramasını genel çizgileriyle açığa vuruyorlar.

Roman, zamansal kuruluşu açısından aşağı yukarı yüzyıllık bir dönemi kapsayan olay örgüsünü bir haftalık süre içinde veriyor. Daha önce de belirttiğim gibi, kendi yaşantılarıyla geçmiş arasında en dolaysız ilişkiyi kuran roman figürleri, uğraşı uzak geçmişi yeniden kurmak olan tarihçi Faruk ile yakasını geçmişten kurtaramayan doksan yaşındaki Fatma Hanım. Fatma Hanım'ın geçmişle ilişkisi doğal, edilgen, verimsizken, Faruk'ta geleceğe uzanabilecek bir köprü, kurucu, yaratıcı bir olgu olarak beliriyor. Zengin olma özlemimdeki Metin'in , devrimci görüşleri benimseyen Nilgün'ün ve ülkücü ideolojiye bağlanan Hasan'ın tasarımları geçmişten çok geleceğe yönelik. Cüce Recep çoğunlukla gündelik yaşamın şimdisinde yaşıyor, geçmişe yöneldiği anlar Fatma Hanım'la ilgili anıları dolayısıyla. Zaman olgusu üzerinde kendini bilinçli olarak sorguya çeken bir tek Faruk. Orhan Pamuk, roman kişilerinin zamanı kavrayışlarındaki farkları ve bu kavrayışlara bağlı geleceği kurma yönelimlerini karakter karşıtıllıklarından yararlanarak ön plana çıkarmış.

Romana uzamsal kuruluş açısından bakıldığında, tüm olayların Cennethisar adlı bir sayfiye kasabasıyla bu kasabanın dolaylarında geçtiği görülüyor. Selahattin Bey'in, toplumu "aydınlatabilmek" amacıyla imparatorluk başkenti İstanbul'un kısır hayhuyundan kaçarak sığındığı bu küçük kasaba, 1980'ler Türkiye'sine gelindiğinde, çevre gençlerinin bir bölümünün plajda güneşlenip denize girdikleri, gezip eğlendikleri, ama bir bölümünün de anarşinin dişlileri arasına sıkışıp kaldığı bir yer görünümüne bürünüyor. Romanda çavreyle ilgili betimlemeler anlatım tekniğine uygun karakterlerin bilinç düzeyleriyle bağlantılı olarak verilmiş. Hiçbir zaman bağdaşık bir Cennethisar imgesi kuramıyoruz gözümüzün önünde. Sessizliğe bürünmüş köhne konağın ayrıntıları hep Fatma Hanım'ın ya da Cüce Recep'in bilinçleri aracılığıyla beliriyor. Yer adı olarak Cennethisar dışında, Fatma Hanım'ın genç kızlık dönemini geçirdiği Nişantaşı semti, Kemah'taki soğuk kış geceleri ve bir

de Cüce'nin bir süre kaldığı köy var. Romanın geçtiği yer olan Cennethisar her iki dönemde de siyasal bir kimlikle beliriyor, geçmişte Selahattin Bey'in konağıyla sınırlanmışken, 1980'lerde farklı ideolojilerin çarpıştığı bir savaş alanı oluyor.

Romanın çatısını oluşturan uzam ve zaman öğelerinin oldukça etkili bir biçimde kullanılmış olmasının yanı sıra, "anımsama nesneleri" diyebileceğimiz roman trüklerinin de ustalıkla yaratıldığını söyleyebiliriz. Sözgelimi, "aşure, kolonya şişesi, dolaptaki gizli kutu" gibi az çok geçmişe ait olan kültürel nesneler ya da "baston" gibi özel bir anlamı olan bir nesne Cüce Recep dolayısıyla Fatma Hanım'ın belleğinde sürekli olarak geçmişe gönderme yapmakta. Yine, Metin'in Nilgün'ün çantasından aşırılmış olduğu "tarak", birçok bölüm boyunca, okuru sıkmadan, hem duygusal bir ruh durumunun, hem de ideolojik bir tavrın anlatımı olarak iç içe verilebilmiş.

Orhan Pamuk'un atmosfer yaratmayı bilen, yalın, gösterişsiz bir üslubu var. Basit gündelik olguları art arda vererek, yarıntıları ön plana çıkararak, romanın teknik olarak öngördüğü zaman temposunu istediği kadar yavaşlatabiliyor. Bu yavaşlatma ediminin de aslında anlamlı bir işlevi var: Bu yavaşlatma, roman kahramanının hangi geleceğe doğru yöneleceğini bilmeyen, ikircikli ortamını yansıtıyor. Bu tempoyla, gelecek tüm belirsizliği, tüm tehlikesiyle önümüzde duruyor sanki. Öte yandan, duygu yoğunluğunu arttırmak için olsa gerek, "ve" bağlacını sayısız kez kullanmaktan kaçınmamış Orhan Pamuk. Kişilerin karakterlerinden yola çıkarak ruh durumları uygun tekniklerle yansıtılmış. Sözgelimi, Fatma Hanım'ın geçmişle bağlantısı "iç monolog", Metin'in parçalanmış kişiliği "bilinç akışı", arkadaş çevresiyle ilişkisi yer yer "tiyatrovary" bir üslupla dile getirilmiş. Bundan başka, bölümleri en anlamlı yerlerinde keserek metnin iç gerilimini bu gerilim polisiye romanlarda rastlanan "şimdi ne olacak acaba?" türünden yüzeysel bir gerilim değil sözünü ettiğimiz gerilimi korumayı başarmış. Anlatımın hep birinci tekil şahısla verilmesi öykü zamanı ile öyküleme zamanını birbirine yaklaştırmış, demin sözünü ettiğimiz belirsizlik öğesini daha belirgin kılmış. Romanın trajik havası da kaynağını büyük ölçüde bu anlatım tarzından alıyor gibi.

Orhan Pamuk'un, Sessiz Ev'i, yüzyılın getirdiği yeni yazın tekniklerini, tarihsel olayları konu alan çoğu romanda görülen kuru bir söylevciliğe kapılmadan, olay örgüsü içine yedirebilmeyi bilmiş, bunlardan bir roman gereci yapabilmiş bir çalışma. Romancının mumla arandığı ülkemizde, gelecekteki yapıtları için umut besleyebileceğimiz bir romancı Orhan Pamuk.

Çağdaş Eleştiri, Ocak 1984

SERDAR RIFAT KIRKOĞLU

Sessiz ve Ölü

Cevdet Bey ve Oğulları başarılımış bir romandı. Sağlam çatısı, çoğu zaman dozunda tutulabilmiş toplumsal çözümlemeleri, üstesinden gelinmiş eklemlenmeleriyle, roman yüzyılı olan 19. yüzyılın bir uzantısıydı. Gerçi 19. yüzyıl romanını doruklarına çıkarmış yazarlardan, örneğin Dostoyevski'nin derinliği, bir Balzac'ın zenginliği, bir Thomas Mann'ın şiiri aranmakla bulunmazdı bu romanda ama; temel yapı, klasik roman yapısıydı ve bulunmayanları ille de aramak geçerli bir eleştiri yöntemi olamazdı kuşkusuz. Cevdet Bey ailesi ile Buddenbrook ailesi pekala koşut düzlemlere yerleştirilebiliyordu ve ben, Venedik'te ölüm şiirini Buddenbrook çatısına değişmeyen bir okur olarak, Orhan Pamuk'un hakkını Orhan Pamuk'a vermekle birlikte, örneğin bir Fethi Naci'nin, bir Selim İleri'nin bu roman karşısındaki coşkularını paylaşmamıştım. Yine de söylemeliyim; Cevdet Bey ve Oğulları, yazarının bundan sonraki yapıtına ilgi duymamı ve umut bağlamamı sağlayan bir roman olmuştu. Okunma sırasını bekleyen kitaplar arasında Sessiz Ev'e bu yüzden öncelik tanıdım. Sessiz Ev, Cevdet Bey ve Oğullarından farklı olarak, "modern" bir roman kuruluşunda. Orhan Pamuk, "biz helva demesini de biliriz, halva demesini de" demeye mi getiriyor? Belki. Bir yazar için profesyonelce bir tavır bu herşeyden önce. Ama Orhan Pamuk'un yazarlık deneyiminin evreleri ve romanlarıyla örneklendirdiği yazınsal / dönemsel "tarz"lar yazın tarihçilerini ilgilendirecektir ilerde. Benim yaklaşımım ise; karşılaştırmayı değil, kendi bütünlüğü içinde bu yeni romanı gözönüne almayı öngörmektedir. Bu nedenle, bu "profesyonel" tutumum Sessiz Ev'e sağladıklarının ve sağlayamadığını gördüklerimin ötesinde, Cevdet Bey ve Oğulları'ndan, Sessiz Ev'e uzanan çizgi üzerinde durmayacağım bu yazıda.

Sağlananlar; bir yöntemlilik ve dizgesellik kaygısıyla, dağınık bir malzemeye iler tutar bir biçim kazandırabilmiş olması, eli yüzü düzgün bir roman örneği daha konması ortaya. Sağlanamayanlar ise: profesyonel yaklaşım ve yöntem kaygısıyla, yalnızca bunlarla, sağlanması zaten beklenemeyecek olanlar: yazınsal "ruh" ve heyecan, sıcaklık ve kavrayıcılık.

Romani adeta akademik bir çalışma, nesnelliğe gölge düşmemesi gereken bir gözlemler örüntüsü, bilemediniz bir parça da, okuma birikimlerinden kazanılmış hünerle kotarılacak bir iş olarak görenler için, hiç kuşkusuz yok, küçümsenesi ve boş kavramlar bunlar: “ruh”muş, “sıcaklık”mış, “heyecan”mış! Oysa; ister genel olarak yazına, ister özellikle romana, yazın olarak, roman olarak baktığımızda, bu soyut gibi duran, içi boş sanılmaya elverişli kavramlarla ne kastettiğimi, daha somutu olamayacak kadar somutlayacak sayısız örneklerle karşılaşırız. Bu yıl bir – iki sevgisiz ve çeşnisiz roman daha okumuştum. Sessiz Ev, onların en başarılısı işte.

Bunu; romanın iskeletine ilik olacak insan ögesine ne kadar yakından bakılırsa bakılsın, dışarıdan, incelemeci soğukkanlılığından hiç ödün vermeyerek bakılması getiriyor sanırım. Böyle olunca da roman, bir iskeleti olduğu için boş çuval gibi yığılmıyor yığılmasına ama, iliği olmadığı için dirimden de yoksun kalıyor. Herkesten “Emma Bovary benim” diye ağlaması beklenmez ama, bu kadar da “bigane” olunmaz ki!

Sessiz Ev, 1910’larda Gebze yakınlarında Cennethisar diye bir yere sürgün edilen doktor selahattinin orada yaptırdığı konak. 1980 yazında, hala orada yaşayan babaannelerini ziyarete gelen üç torun, Cennethisar’da bir hafta kalırlar. Burası turistikleşmiş bir sahil kasabası olduğundan, yozlaşmış bir gençlik kesiminin de, roman kişilerinden birinin (Metin) bölümünde sahneye çıkması yadırgatıcı olmuyor. Mekan özellikle kişisiz, “herhangi bir yer” durumunda tutulmuştur romanda. Kişilerin sergilenmesi için, sorunları kolaylıkla çözebilecek bir tekniğe başvurulmuş. Romanın altı ana kişisi var. Biri dışında (nedense?) bunların hepsi, kendi pasajlarını kendileri sunuyorlar. 90 yaşındaki babaanne yarı bunamıştır. Anıların, sanrıların ve kuruntuların birbirine karıştığı söylemiyle (Pamuk burada oldukça başarılıdır) kendini ve ailenin yetmiş yıllık geçmişini o tanıtır bize. Onunki bir başroldür. Onun bilinci aracılığıyla tanıdığımız örtülü roman kahramanı ise, bilimsel düşüncenin aydınlığına ermişken, hafiften tozutmmuş olduğu için yeterince olumlu kahraman olamayan büyükbaba Selahattin Darvınoğlu’dur. O kendini tümüyle, doğu ile batı arasındaki yüz yıllık uçurumu kapatacağına inandığı büyük ansiklopedisine vermiş bir gecikmiş aydınlanmacıdır. Biraz D’Alembert, Diderot, biraz Rousseau.

Babaaanne; budala, anlayışsız ve insanlıktan nasiplenmemiş bir somut kötülüktür. Karısıyla ne kafaca, ne ruhça, ne bedenen bir ilişki kuramayan doktor Selahattin, "milletinin güzelliği"ni temsil eden hizmetçi kadından iki çocuk peydahlar. Babaaanne Fatma Hanım'ın yine kendisinden öğreniriz ki, o bu bu günah piçleri bir gün kıştırıp bastonla dövmüş ve çocukların biri topal, biri cüce kalmıştır. Olur ya! Şimdi Fatma Hanım, torunlarının, Recep'in amcaları olduğu ve kendisi tarafından ömür boyu cüceliğe ve uşaklığa mahkum edildiği gerçeğini öğrenmelerinden korkmaktadır.

Recep; nesebini bilen, ama yeğenlerini amca şevkatiyle kayırırken bile uşaklık sınırlarını aşmamaya yüce gönüllü bir özen gösteren, büyük hanıma bile kin beslemedikten başka, üstelik onu eseri beseren çok iyi bir cücedir. Romanın onun bilincinden yazılmış olan altı bölümü, nesnel tanıklık ve bağlantı bölümleridir.

Fatma Hanım'la Selahattin Bey'in tek oğulları Doğan' da, babasının yolunda, ama onun kadar ateşli olamayan idealist bir aydındır, küskündür, o da babası gibi içkiye düşkündür (sonra büyük oğul da "Faruk" bu geleneği izleyecektir). Onu gıyabında tanırız. O ve karısı, erkenden ölüp meydanı ve romanı çocuklarına bırakmışlardır.

Çocukların en büyüğü Faruk, tarihçidir. İnançsızdır, sebatsız, iradesiz ama sevimli bir aydındır. Romanın en ilginç bölümleri bence, Faruk'un tarih üzerine, tarih ile hikaye arasındaki bağlantılar üzerine düşüncelerini dile getirdiği bölümlerdir. Bunların, romanın bizzat kendisiyle organik bağlantısı olabileceğini düşünüyorum.

İkinci erkek torun (Metin) , maddiyata ve çıkarına düşkün, köşeyi dönme sevdasında, doyumsuz ve bilinçsiz bir gençtir. Amaçsız, sürekli canı sıkılan, saygısız ve tüm değerlerden kopuk yaşaya bir avuç zengin çocuğu romana, en zayıf bölümleri oluşturan metin'in pasajlarında girerler. Metin'in erişemediği ciğerlerdir bunlar. İçlerinden birine anlamsız bir biçimde (Orhan Pamuk'un anlamla yüklenmediği bir biçimde) aşık olur. Bu da, Metin bölümlerindeki bütün figürasyonun aralarındaki ilişkiler gibi içeriksiz kalır.

Ortanca torun Nilgün'dür. Nilgün'ün kendi söylemi yoktur.(Pamuk niye Nilgün'ü sessiz bırakmış anlaşılmıyor.) Öbür kişilerin bölümlerinden tanırız onu. Devrimcidir. Ama, pek iyi anlaştığı ağabeyiyle determinizm konusundaki tartışmaları ve cumhuriyet gazetesi okuması dışında bir işaretini bulamayız devrimciliğinin. Kimse fazla önem de vermez buna. Ama bir bakıma, bu yüzden ölür Nilgün, ya da anlamsız bir gizli sevdanın kurbanı olur romanın sonunda (trajedi mi bu?)

Romanın sekiz bölümünde bilinci özeğe alınmış olan Hasan, saçma bir şekilde öldürür Nilgün'ü (bu romanda eskaza dayak yiyen herkesin akıbeti fecidir zaten). Hasan aslında, Faruk, Metin ve Nilgün'ün amca oğullarıdır. Babası, babaannenin topal bıraktığı İsmaildir. (cüce Recep'in kardeşi); ama kendisi bunu bilmez. Piyangoculuk yaparak ailesini kıt kanaat geçindiren babasından ve kasabanın bütün küçük insanlarından, berberlik ya da bahçıvanlıktan kaçarak, "büyük adam", "başbuğ" olma düşleri kurar. Kandırılmış, salak bir ülkücüdür ve "manyak faşist" olmak neredeyse yazgıdır Hasan için. Onun bölümlerinde tanıdığımız ülkücü kasaba liderleri de çok yüzeysel çizgilerle verilmektedirler romanda.

İlişkiler bu altı kişi arasında örülür, çoğu yerde gevşek bırakılır ve roman sanki Faruk'un "tarih-hikaye" kuramının bir örneğini oluşturmak ve nedensizlik kuşkusunu pekiştirmek üzere, zamanın ve mekanın bir yerlerinden yorumsuz bir kesit vermekle yetinir.

Sessiz Ev, birçok soruyu yanıtsız bırakan bir roman. Romanın sorulara yanıt, sorunlara çözüm, yaralara merhem, marazlara şifa olmasını isteyenlerden değilim ama, "şimdi bu ne gerçekçiliği?" diye sormadan edemiyor insan. Çünkü belli ki, "gerçekçi" ve "yansıtmacı" bir çağcıl roman yazmış Orhan Pamuk. Böyle olunca, yerine getirmemiş bir takım vaatler söz konusu demektir. Bu bakımdan da doyurucu bulamadım Sessiz Ev'i. Oysa Cevdet Bey ve Oğulları kavi bir romandı.

Vardığım sonuç: "toplumsal içerik" arayacaksak, yorum yönünden yetersiz; "bireysellik" arayacaksak, pek sade suya bir roman karşısında olduğumuzdur. Bu da gösteriyor ki, çatıyı iyi çatmak, teknik sorunları kazasız

belasız bir biçimde çözümlendirmek az şey değil bir roman için ama, herşey de değil.

Şiir sevmeyen, şiiri küçümseyen bir edebiyatçının yazabileceği romanların en iyisi yine de Sessiz Ev. Ama şiirin sessiz intikamı gibi, ölü yaşayacak bir roman bana sorarsanız.

FÜSUN AKATLI

Edebiyat Defteri, Eylül, 1987, Afa Yayıncılık

Tarihçi Gözüyle Sessiz Ev

Orhan Pamuk'un Sessiz Ev adlı romanı üzerine uzun bir sesizlikten sonra iki eleştiri yayınlandı. Her iki eleştirmen de romanın tarihsellik açısından eriştiği zengin boyutları kavramış gözükmediler bana. Hele Füsun Akatlı'nın romanın toplumsal içerik açısından pek önemsenecek bir şey getirmediğini söylemesi, bir tarihçi olarak çok gücüme gitti. Bence Sessiz Ev'in toplumsal- tarihsel içerik bakımından romanımızda tek başına bir köşeye konması gerekir. Nitekim kanımca Orhan Pamuk tüm toplumumuzu bir eve sığdırmayı başarmakla kalmayıp, aşağı yukarı bir yüzyıllık tarihimizi de üç yüz elli sayfaya sığdırmış. Kutlamamız gerekir. Umarım Füsun Akatlı Sessiz Ev'i bir kez daha, "32 kısım tekmili birden Türk devrim tarihi" olarak okur ve tek tek ele alacağım simgelerin yalnızca bir tarihçinin zorlamaları olmadığını teslim eder.

Büyükbaba doktordur. Pozitivizmi simgeleyen bu meslek, çağdaşlaşma tarihimizin ortaya çıkardığı ilk "liberal" meslektir de aynı zamanda. Bir "menfi" oluşu ve siyasi iktidar tarafından sürgün edilişi de sanırım pek yadırganmamıştır okurlarca. Doktorumuzun pozitivizmi insan faktörünü unutturacak kadar aşırıdır. Bu özelliğiyle tepeden inme devrimciliğin kendinden bir süre sonra sloganlaşacak "halka rağmen halk için" kavramının da babasıdır. Her şeyi bilen ve yapan aydınlanmacılarımızdan olduğu için güzel bir tıp kitabı yazacağı yerde ansiklopedi yazmaya kalkışır, sonuçta da kimseye bir tek satır okutamaz. Gene de hem geleneği hem cehaleti döller. Birincisiyle olan ilişkisi kadına söz hakkı tanımayan bir evlilikle şimgelenen zor kullanma, ikincisiyle olanı da narodnik romantizmidir.

Babaanne gelenekte iyi niyet ve merak yoktur. Su götürmez bir fizik deneyi karşısında bile gördüğüne değil de şeytana inanmayı yeğler. Tarihe de saygısı yoktur; yılların emeğini sobaya atıp yakar. Hakkı olarak geçmişten miras kalmış değerlerinin devrim adına satılıp savılmasına kızar ama, satılmamış

olsalar da simgeledikleri dünyaya dönme arzusundan kimse alıkoyamaz babaanneyi. Bütün hıncını toplumun iyi niyetini topal, hümanizmini de cüce bırakarak alır ve bir türlü ölmez. Hümanizm hala hizmetçisidir.

Gayrimeşru babaanne neredeyse yoktur. Sesi soluğu çıkmaz. Güzel olduğunu biliriz yalnızca; o gitmeyip görmediğimiz köy gibi birşeydir işte; bizimdir ve sevilir.

Oğul iyi niyetli bir Ön-Cumhuriyet memurudur. İyi bir iş tutup zengin olacağına ülkeyi kurtarmayı koymuştur kafasına. Doğuya, doğu hizmeti diye bir kavram türemeden gidenlerdendir. Yiyici değildir; istifa eder. Saftır; başına devlet kuşu konan dostların “eski dost” luğa terfi ettiklerini bilmez. Didinir durur ve genç yaşta ölür gider. Gider ama tohumlarını saçmıştır bir kez. Üç çocuk babası olmak da az şey değildir cılız bir kadından.

Dediğimiz gibi gelin çelimsiz bir kadındır. On yıldan fazla Kızılay’a kan yetiştirmiştir Galiçya senin Yemen benim, Çanakkale senin Sakarya benim. Çok yaşamaz. Ne varki genç ve idealist kocasını sever; doğurgandır da. Üç çocuk verir iyi kötü bizleri bugüne getiren.

Gayrimeşru çocuklar herşeyden önce gayrimeşrudurlar ve eziktirler; milletin efendisi de hiç değildirler. Topal iyi-niyet çalışır durur; “bize de çıkabilir” der ve oğlunun okumasını ister; “sınıf”ını geçmesini ister. En önemli özelliği topallığıdır ama, unutmayalım ki çocuk sahibidir. Cüce hümanizm ise “cüce”dir. Bu özelliği ile güdük olduğu gibi pek ender rastlanan bir yaratıktır. Nitekim nesli de tükeneyeğe benziyor; kadının güzelinden anlıyor ama onu anlayan yok ki! Üstüne üstlük bir de alay konusu oluyor. Ne yapsın? O da kendini bir takım işlere vermiştir; bunların başında da herkese yardım etmek, herkesin iyiliğini istemek, geleneğin hizmetinde çalışmak gibi.

Torunların en büyüğü bilimsel düşüncedir. Parlak fikirleri vardır; çağına egemen olan sorunlar kafasında yer etmiştir. Sarayın, savaşların ya da devletin değil, insanların tarihini yazmayı düşünür. Gelin görün ki kısırdır; karısı da bırakıp gitmiştir onu.

Devrimci düşünce dışıdır ve hiç konuşmaz. Nasıl konuşsun? Daha Babalar ve Oğullar'ı okuyor; hele biraz daha kendinden öncesini öğrensin, öyle! Sonra istese de doğru dürüst bir şey söyleyemediğini Ahmet Samim arkadaşımız yazmamış mıydı bir kaç yıl önce? Dedikleri de ortada zaten. Ya bilimsel düşünceye çok sorgulayıcı olmamasını öneriyor, ya da gayrimeşru toruna "manyak" diyor. Bilimsel düşünceyi biraz daha iyi tanıyıp belli bir bilimselliğin dışında kalanları da aptallıkla suçlamasa ölmezdi zavalıcık. Ölümü de çok anlamlı; olay anından sonra beyin kanamasından.

En küçük torun, en çocuk olan, kapitalist düşüncedir (daha iyi bir ad bulunabilir sanıyorum : mea culpa). Palazlanmadan yetim kalmış olması büyük bir acı kaynağıdır onun için ve "devlet baba"sının erken ölümüne lanet okur.

Gayrimeşru torun da bir dişiye aşıktır. İpe sapa gelmez sevgisinin karşılıksız kalışı sertliğe götürür onu. Düşlerine çekidüzen vermeyi akıl edemez. Edemez, çünkü bilimden ve Türkçe olmayandan ikmale kalmıştır; üstelik bunların önemini de yadsır. Günümüz de en kararlı olan da odur ve sahte kimlikle aramızdadır şu anda.

Gerçi bir tarihçi olarak gücendim demiştim yazımın başında ama, Orhan Pamuk'un romanındaki tarihi yukarıda az çok açtığım gibi görebilmek için pek meslekten tarihçi olmak gerekmez kanısındayım. Ne de olsa elli yıldır liselerimizde, üniversitelerimizde devrim tarihi okuyoruz. Ama bu tarih kötüymüş, şiirsizmiş, sıcaklıktan yoksunmuş; ne yapalım? Kötümserliğine

katılmasak da, yazara kötümser olma hakkını çok göremeyiz. Biz şimdi asıl sorunumuza gelelim: İyi ya da kötü, doğru veya yanlış; Sessiz Ev'deki toplum, yorum yönünden gerçekten yetersiz midir?

Sanat Olayı, Mart 1984

AHMET KUYAŞ

Büyük Kopukluğun Çocukları

Yetenekli genç yazar Orhan Pamuk , Sessiz Ev adlı romanında, ülkesinin tarihi veya siyasi bir betimlemesini yapmaya çalışmıyor ; Ama öykünün yapısı bu yüzyılda Türkiye’de yaşanmış olan önemli olayları , özellikle son yirmi yıllık dönemi, ve bu dönemin maruz kaldığı iki askeri darbenin büyük sarsıntısını dile getiriyor. Kitabın yapısını oluşturan başlıca kişilerin birbiri ardınca sıralanan içsel monologları, genç Nilgün’ü kaçınılmaz ve saçma sonuna her bölümde biraz daha yaklaştırıyor. Şantaj yapan ve siyasi cinayetler işleyen aşırı sağ örgüt Ülkü Ocakları’na belli belirsiz üyeliğiyle bayalığını gizlemeye çalışan silik yeniyetme Hasan Nilgün’ü hem sevmekte hem de ondan nefret etmektedir. Nilgün bu ülkücülerden de , gün boyu Marmara sahillerinde güzel arabaları ve gıcır gıcır deniz motorlarıyla aylak aylak dolaşan yakın komşuları gençlerden , “tekstil fabrikatörü ve demir tüccarının geri zekalı çocuklarından” da uzak durur.

Bir zamanlar Osmanlı asilzadelerinin oturduğu, İstanbul çevresinin yeşermiş kıyılarındaki sessiz, büyük, eski yalıların yerini günümüzde “o korkunç yeni parlak beyaz binalar” almıştır. Bunun sorumlusu acımasız emlak vurguncularıdır. Sanki dünyadan uzakta yaşayan bu “sessiz ev” ise artık bir megapole dönüşen İstanbul’un dev dokunaçları tarafından kuşatılmıştır. Her yaz olduğu gibi , doktor Selahattin Bey’in torunları, doksan yaşını geçkin, sürekli acılarını, özlemlerini, kızgınlıklarını durmaksızın tekrarlayan büyükbabaları Fatma Hanım’ın evine gelirler. Ama torunlarına kavuşma sevinci kısa sürecektir çünkü Fatma Hanım “hiçbir zaman görmeyi ve anlatmayı öğrenmediler” diye sitem etmektedir. Peki neyi görüp neyi anlatmalıydılar?

Tıpkı büyükbabaları Selahattin Bey zamanında olduğu gibi, bu yeni kuşaktan kimse kimseyle konuşup görüşmez, herkes kendi hayallerinde ve düş kırıcı umutlarının içine dalıp, hayali bir Batı ile aldatıcı bir Doğu arasında

kararsız kalan bu toplumda tek başına yaşar. Kuşkusuz Faruk, romandaki en karmaşık kişidir. Her şeyden şüphe eder; Eli kolu bağlı, kendi aralarında çatışan ve kullanılan gençler arasındaki kopukluğu, gençlerin şehrin semtlerini ve kasabalarını paylaşp “kurtarılmış bölge” ilan ederken, bütün toplumun, siyasi partilerin, sendikaların içine düşmekte olduğu tuzağın farkına varamadıklarını, kısa bir süre sonra “kolluk güçleri” tarafından tüm partilerin, tüm sendikaların, en azından belli bir dönem boyunca, ortadan kaldırılmasını gözlemler.

Orhan Pamuk kitapta, bir öyküyü anlatmıyor, gerçek romanın özelliği olan özlü bir anlatım kullanarak, farklı kişilerin paylaştığı bir zaman dilimini değişik bakış açılarına, değişik görüşlere başvurarak, canlandırıyor: Sesler, renkler, uzam, imgeler, zengin ayrıntılar, tıpkı Faruk’un dediği gibi “her şeyi birden görmemize” katkıda bulunuyor. Yazar, kitabında, kendisini çevreleyen insanları, heyecanlanmadan, kimseyi suçlamadan gözlemliyor. Yaşlı kadının ölen kocası gibi “Bütün Doğu uyuyor” demeyecektir, çünkü artık söylenmesi ve duyulması gereken olaylar olmaktadır. Orhan Pamuk, şehrin başında dolanıp duran sessizliği bozuyor.

Le Monde Diplomatique, Ocak 1989

ABİDİN DİNO

Fransızca’dan çeviren Kosta Sarioğlu

SESSİZ EV

Cevdet Bey ve Oğulları'ndan sonra Orhan Pamuk modernist yazarların, Virginia Woolf'un kullandığı anlatım tekniklerine başvurarak yazdığı sessiz ev de, ilk romanında yaptığı gibi ülkenin sorunlarını tarihsel eğilimlerle birleştirerek, kahramanlar etrafında topladığı kuşakların hikayesini anlattı. Gerçi bu sefer hikayesi daha simgeci, daha kısaydı ve daha dramatikleştirilmişti: hikayeyi yukarıdan bakan bir üst-anlatıcı üçüncü şahısta anlatmıyordu da, diziliş ahengini kendisinin kurduğu kahramanlar ard arda söz alarak birinci tekil şahısta anlatıyordu. Pamuk'un yaptığı , bu sesleri uyumla dizip düzenlemektir. Dolayısıyla, Bakhtin'in terimiyle "polifonik" (çok sesli) bir roman olan Sessiz Ev'de iç monolog , örneğin Joyce'ta olduğu gibi, iç konuşmanın dilsel efektlerinin özerkliği için değil, hikayeyi değişik bakış açılarından anlatmanın şaşırtmacalı sonuçları için kullanılmıştı.

Yazarın, gençliğinde yazlarını geçirdiği Tuzla, Bayramoğlu, Gebze çevresinin gelişimini içerden, gerçekçi bir biçimde betimlediği romanının, Cevdet Bey ve Oğulları'na kıyasla daha oyuncaklı, hareketli, hızlı bir yanı vardı. Kitabın lise-üniversite çağındaki gençleri anlatması nedeniyle olsa gerek, Sessiz Ev hala aynı yaştan gençlerin Pamuk' un romanları arasında en çok sevdiklerinden biridir.

Pamuk Cevdet Bey ve Oğulları'nı zamanında yayımlatamadığı için kitap çıktığında bu ikinci romanını neredeyse bitirmek üzereydi. Cevdet Bey ve Oğulları'nın Orhan Kemal Roman Ödülü'nü almasından beş ay sonra , 1983'te, Sessiz Ev yayımlanabildi. Bu roman daha iyimser karşılanırsa da eleştirel açıdan başarılı olmuş değildir, pek çok yönünün tüketildiği de söylenemez. Kitabın eleştirmenlerin vurguladığı başlıca özelliği, ülkenin sorunlarını gene tarihi eğilimlerle birleştirmesi, tek kişinin hikayesini anlatmaktansa kuşakların tarihi hikayesini kahramanlar etrafında toplama başarısını göstermesiydi. Yazılar Cevdet Bey ve Oğulları'nda olduğu gibi bu kitapta da jakobenlik, ülkeyi

değiştirme, kuşaklar arasındaki çatışma gibi şeylere dikkat ettiler. Ama bu kitapta fazla öne çıkmayan bir Akdeniz havası, olay örgüsünün ve kahramanların seslerinin birbirinin üzerine hızla bindirilişi, bundan doğan bir enerji, yazarın düşüncesiyle yaz, sıcak, plaj, güneş, incir ağaçları gibi simgelerin çağrıştırdığı, siyasi ortamda ortaya çıkmayan, bastırılmış bir erotizm ve bunun gerilimi, yazarın iç monologlara gösterdiği dikkat gibi şeyler üzerinde durulmadı.

Bu kitap Türkiye tarine bakmasından çok bu özellikleriyle Pamuk' un yabancı bir dile ilk çevrilen kitabı oldu ve Fransa' da ünlü Gallimard Yayınevi' nden çıktı. Münevver Andaç' ın yaptığı bu çeviriyle 1991 yılında Avrupa Keşif Ödülü'ne (Prix De La Decouverte Europeenne) layık görüldü.

Serdar Rıfat Kırkoğlu' na göre romanın ana izleği "zaman" olgusudur ve farklı zaman dilimlerine özgü tarihsel koşulların farklı bilinçleri belirleyiş tarzları romanın ana eksenini oluşturur. Romanda kullanılan "çoğul anlatıcılık" anlatım tekniği sayesinde olayların, tarihsel bilgilerin hep bir bilincin dolayımıyla verildiğine, böylece çağdaş dünyanın özneler arası kopukluğuna, tek bir üst anlatıcı bilincinin sınırlılığına yapılan vurguya dikkat çekiyor. Bu temel tespiti roman kahramanlarıyla örneklediren Kırkoğlu, romandaki "hatırlatma nesnelerinin" ve modernist anlatım tekniklerinin de kahramanlar arasındaki bu kavrayış farklılıklarını pekiştirdiğini söylüyor.

Ahmet Kuyaş' ın "tarihçi gözüyle" yorumu kahramanların simgeleştirilmesine dayanıyor; romanı bütünüyle bir alegori olarak, tüm veçheleriyle son yüzyıllık tarihimizin küçük bir modeli olarak görüyor. Buna göre, mesela babaanne geleneği, cüce Recep hümanizmi, Faruk bilimsel düşünceyi, Nilgün devrimci düşünceyi temsil etmektedir. Bu kavramları simgeleyen karakterlerin aralarındaki ilişkiler de yakın tarihimizde bu kavramların aralarında ki ilişkilere koşuttur.

Abidin Dino romana yansıdığı ölçüde toplumumuzun geçirdiği politik ve toplumsal dönüşümleri irdeledikten sonra romanın teknik özelliklerine değiniyor ve yazarın kullandığı çoğul anlatıcılı anlatım tekniğini sesler, renkler, zengin ayrıntılarla destekleyerek konu edindiği zaman dilimini tüm yönleriyle betimlemeyi başardığını belirtiyor.

E.K.

ORHAN PAMUK'UN ROMANLARI ÜZERİNE TEK CÜMLELİK FİKİRLER

SESSİZ EV

"Şeklen deneysel, bilgi yüklü, ama elden bırakılamayan romanları Orhan Pamuk'a uluslararası bir ün kazandırdı."

The New York Times, USA

"Bu güzel ve hüzünlü kitap, üç mutsuz kardeşin, İstanbul yakınlarındaki küçük bir kentte, doksan yaşındaki babaannelerinin evinde geçirdiği bir haftayı anlatıyor... şaşırtıcı bir başarı..."

The Times Literary, Supplement, İNGİLTERE

"Önemli sorular soran değişik bir kitap - hem klasik, hem modern. Bana Çehov'un Vişne Bahçesi'ni hatırlatıyor."

Nicole Zand, Le Monde, FRANSA

Orhan Pamuk, gerçek bir romanın belirtisi olan dilsel bir yoğunlukla değişik açılar ve perspektiflerden bir olaylar dizisi kuruyor: Renkler, topoğrafya, imgeler, zengin ayrıntılar..."

Abidin Dino, Le Monde Diplomatique, FRANSA

BENİM ADIM KIRMIZI

“Genç türk romancısı orhan pamuk, avrupaya roman nası yazılır, gösteriyor.”

Frankfurter Allegemeine, ALMANYA

“Orhan Pamuk’u herkes okumalı.”

The New Statesman, İNGİLTERE

YENİ HAYAT

“Yeni Hayat insana Walter Benjamin’in, bütün büyük edebiyat eserleri bir biçimi ya sona erdiri ya da bir yenisini başlatır, yani özel vakalardır, sözünü hatırlatıyor. Yeni hayat özel bir vaka.”

The Guardian, LONDRA

“Pamuk, günümüzün en ilginç yazarlarından biri.”

The Times Literary Supplement, LONDRA

KARA KİTAP

“Zengin, yaratıcı, modern bir ulusal destan.”

The Sunday Times, LONDRA

"Günümüz dünya edebiyatının çıkarabileceği en ilginç, en çarpıcı romanlardan biri."

Aftenposten, NORVEÇ

"Pamuk'un şaheseri."

Times Literary Supplement, LONDRA

BEYAZ KALE

"Ustaça kurulmuş paradokslarla örülü, hayranlık uyandıran zarif bir postmodern hikaye."

The Publishers Weekly, NEW YORK

"Pamuk'un ustalığı bu kadar kısa ve yalın bir romana bu kadar çok düşüncüyü rahatlıkla sığdırabilmesinde."

The Guardian, LONDRA

CEVDET BEY VE OĞULLARI

"Örneğine kolay rastlanmayacak bir çağ romanı... Şimdiden Türk romanına köşebaşı açıyor."

SELİM İLERİ

"Büyük bir başarı... Hiç duraksamadan en beğendiğim yirmi Türk romanı arasına alırdım."

FETHİ NACİ